

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

„Морална компонента људских права”
(мастер рад)

Ментор
Проф. др Марко Трајковић

Студент
Мане Наранчић
Број индекса: 036/14-0

Ниш, 2015

Садржај:

I. Увод.....	3
II. Појам морала.....	6
III. Карактеристике моралних вредности.....	13
3.1. Појам вредности.....	16
3.2. Однос вредности и правне нормe.....	21
IV. Појам људских права.....	23
4.1. Правне-карактеристике људских права.....	26
4.2. Правно регулисање људских права.....	27
4.3. Услови за уживање људских права.....	29
4.4. Ограничење људских права.....	30
4.5. Извори људских права.....	31
4.6. Стандарди људских права и стратегија њихове имплементације.....	38
4.7. Правно морална улога међународних организација у области људских права	40
V. Утицај морала на развој људских права.....	42
VI. Моралне вредности као темељ људских права.....	44
VII. Моралне вредности у борби за људска права.....	46
VIII. Закључна разматрања.....	49
IX. Попис коришћене литературе.....	52
X. Попис остале архивске грађе.....	54
XI. Сажетак и кључне речи.....	56
XII. Биографија студента.....	59

„Морална компонента људских права”

I. Увод:

Данашњи свет је одређен и суштински функционише кроз идеју о праву и правди. Људска права се убрајају у основне вредности савремене цивилизације и она постају предмет опште бриге и међународне одговорности. Њихова заштита има универзални карактер и не може се заштитити искључиво границама суверених права држава. Кроз демократизацију друштва огледа се и поштовање најважнијих људских права, као и степен заштите сваког појединца коме се гарантују сва уставна и законска права у држави.

Енглески лорд Ектон је изрекао мисао: „Власт квари, али апсолутна власт квари апсолутно”¹. Кроз сам процес формирања идеје власти, можемо доћи до идеје права која не може бити ништа друго него правда. Знамо да је праведно уједно и истинито, добро, лепо и да представља вредност која се не може извести ни из какве друге вредности, јер „право је она стварност чији је смисао да служи правној вредности, идеји права.”² Човек може пасти у искушење да у правди види само један појавни облик –морално добро. Правда у ствари то и јесте, уколико се посматра као људска особина, тј. врлина. У субјективном смислу се она дефинише као духовна настројеност која је усмерена на објективну правду, као рецимо истинитост на истину. Овде је само реч о тој објективној правди. Она као објекат свог вредновања узима сасвим други предмет, а не онај на који је усмерен морални вредносни суд: морално добар је увек само неки човек, нека људска воља, или неки човеков карактер. Праведан у смислу објективне правде може бити само неки однос међу људима. Сам идеал морално доброга представља се у идеалном човеку, док се идеал правде представља у идеалном друштвеном поретку. Правду можемо дефинисати и са неког другог гледишта, са једне стране праведним се могу назвати примена неког закона или покоривање том закону и иста се онда назива законитом. Овде у сваком случају није реч о оној праведности која се мери по позитивном праву, него о оној по којој се мери позитивно право. Правда може да се схвати и да представља одређену

---

¹ Флајнер.Т., *Људска права и људско достојанство*, Гутенбергова галаксија, 1996, 63

² Radbruch. G., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973, 44

једнакост. Она се може везивати за добра или за људе: праведна је награда она која одговара вредности рада, али и казна која погађа једнога исто као и другога. Са друге стране, она по своме мерилу може бити апсолутна или релативна једнакост: награда равна раду, али кажњавање неколицине сразмерно њиховој кривици. Аристотелово учење разликује две врсте правде и то: **кумулятивна правда** где постоји једнакост вредности рада, али и казна која погађа једнога исто као и другога, **сразмерна правда** –једнакост у поступању са различитим лицима нпр. опорезивање сразмерно својој имућности, **дистрибутивна правда** – награђивање и кажњавање према заслуги и кривици.³

Кумулативна правда захтева најмање два лица, док дистрибутивна захтева најмање три лица и важи у односу надређености и подређености. Кумулативна правда је правда приватног права, док дистрибутивна правда је правда јавног права. Њихове заједничке вредности се појављују у правди и правичности, јер се ови термини могу дефинисати на један од следећих начина „ правда и правичност нису различите вредности, него различити путеви да се дође до јединствене правне вредности”.⁴ До реализације правде је веома дуг и трновит пут који захтева много упорности и одрицања, како би се човек изборио са свим неприликама које се налазе на том путу јер „правда је много више од прости врлине, јер се, да би била ефикасна и оперативна, мора материјализовати кроз законодавство, кроз институције. То је крајњи циљ коме мора да тежи демократско друштво и не може да се сведе на квалитет или начин битисања појединаца.”⁵ Сваки човек да би успео да се избори са својим унутрашњим бићем и да психички буде што боље припремљен, мора да буде веома јак како би савладао све недаће које стоје на том путу у току реализације правде. Посебно је проблематично што се правда мора оперативно материјализовати кроз институције система тј. кроз законодавство. На правди засновано друштво је могуће само када се прокламована политичка грађанска права избора, контроле власти, опозиције, слободног удруживања, преобразе у право на непосредно одлучивање, или да нам укаже да је свака „борба за правду као једнакост уствари није борба за праведну расподелу у оквирима постојећег начина производње, већ за такав облик производње који искључује

---

³ Наведено према: Radbruch. G., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973, 46-47

⁴ Ibid., 48

⁵ Kamps. Viktorija., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 23

могућност себичног присвајања друштвеног богатства”⁶. Један од неопходних услова постизања правде јесте слобода за сва жива бића, јер без слободе нема основних услова развијања било каквог људског удруживања у један организован систем, каква је држава. Људи су између себе тако повезани да могу да одговоре свим изазовима у циљу борбе за опстанак. Сви људи су повезани у један јединствени систем који се зове држава. „Човек не може познавати слободу, а да је не поседује: он мора бити слободан, да би био слободан. Слобода није једноставно положај (стање) што га он има, него делатност које он прихвата као самосвестан субјект.”⁷ Постављамо питање да ли слобода мора бити неограничена или у тој слободи мора постојати неко ограничење које сваки систем са собом носи? Сматрамо да уколико слобода човека не угрожава друге људе она мора бити апсолутна и неограничена, али ако та слобода угрожава права осталих људи, она се мора ограничити и ставити у један одређени однос који ће заштитити пре свега људска права осталих људи у држави јер „слобода човечанства састоји се у томе да се не повинује никаквом другом закону доли оном којем сам ум даје своју сагласност.”⁸ Кроз разне токове историје налазимо различите термине и појмове како држава може да злоставља и злоупотребљава права својих грађана, а да им притом ускрађује елементарне слободе које вређају сваког припадника те заједнице. Ако пођемо од доктрине хуманитарне интервенције, како је то изложио Хуго Гроциус у 17. веку, као и други рани међународни правници, који су ову доктрину признавали као закониту при чему су тврдили „да једна или више држава употребе силу да би зауставиле злостављања која држава врши према сопственим грађанима, када је такво поступање толико брутално и раширено да вређа савест заједнице народа.”⁹ Наведена доктрина је широко злоупотребљавана у прошлости и то под изговором да се одређена држава окупира или изврши инвазија на неку слабију државу.

Сама доктрина је изразила оцену да постоје неке границе слободе коју држава ужива на основу међународног права у понашању према својим грађанима. Савет безбедности УН је институција где се решава питање кршења људских права при чему се одобравају

---

⁶ Животић.М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 204

⁷ Markuze. Н., *Ум и револуција*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1966, 57

⁸ Ласк. Е., *Филозофија права и краћи списи*, Београд, 2005, 34

⁹ Бургентал.Т., *Међународна људска права у сажетом облику*, Београд, COLPI –Институт за уставну и законодавну политику Београдски центар за људска права, 1997, 31

принудне мере на основу овлашћења која му даје Глава VII Повеље УН. Ова глава се односи на ситуације сваке „претње миру, нарушавање мира или акта агресије”. У члану 39. Повеље УН, Савет безбедности је преузео такве мере у одлукама која су се односиле на Курде у Ираку, бившу Југославију и Хаити. Формирање Међународног трибунала за бившу Југославију одлуком Савета безбедности има за циљ кажњавање оних који су одговорни за злочине против човечности, масовна кршења људских права, геноцид и ратне злочине у ратним сукобима на тим подручјима како би се у догледно време извршило помирење државе и народа који су учествовали у рату. Ми сматрамо да уколико постоји бојазан о озбиљном степену кршењу људска права у одређеној држави, хуманитарна интервенција је недопустива и није у складу са међународним правом, уколико се иста изврши без одобрења Савета безбедности УН.

II. Појам морала

Многи теоретичари су појам морала различито дефинисали, међутим постоје неке заједничке карактеристике које дају одређени смисао појму, настанку и развоју морала.

Морал представља „облик људске праксе, облик делатног, практичног одношења човека према свету, према другим људима и према самом себи.”¹⁰ Разликује се од других облика праксе и вредносног процењивања пре свега у погледу објекта моралне праксе и објекту моралне оцене, при чему може да „активно човека обликује и оцењује како себе и других људи као добрих и злих”¹¹ Ми сматрамо да морал увек носи неку вредност која у сваком човеку буди унутрашњи немир и могућност да се одлучује између добра са једне стране или зла са друге стране. Његова вредност је у томе што прихватањем добра као највеће вредности, човек се увелико дистанцира од свих недаћа које намеће живот и тиме доказује да је он пре свега једно свесно и креативно биће према свету, другим људима и према самом себи. Морал се најбоље испољава у току животних активности у непосредном контакту са другим људима, јер сам за себе представља као „један од облика испољавања људског живота и може се разумети само у оквиру целине животних манифестација”¹²

---

¹⁰ Павичевић.В., *Основи етике*, Бигз, друго проширено издање, 1974, 11

¹¹ Ibid., 12

¹² Животић.М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 189

Посматрајући са становишта особености моралне праксе имајући у виду да је њен објекат сам човек, док је рецимо у радно производној пракси објекат је сама природа, односно сами природни објекти. Ова два облика су у одређеној узајамној корелацији и различитости саме људске праксе, јер човек не би могао ништа да мења без да обликује своју властиту природу и систем моралних врлина, уколико не би мењао и спољашњу природу и обрнуто са променом природе мења се и сам човек. Сваки човек у себи носи неке врлине које временом испољава. У зависности од ове манифестације можемо да сагледамо које моралне и етичке вредности са собом носи. У овом случају можемо рећи да „морал или етика није ништа друго до скуп врлина или размишљање о њима: низ квалитета које морају поседовати људска бића како би заиста постојала и како би могла да формирају друштво које је исто човечно.”¹³ Морал представља одређену праксу исправног понашања. За разлику од морала, **етика** се дефинише као одређена теорија исправног понашања, скуп правила и критеријума којима се одређује које је понашање добро, а које је лоше како за себе тако и за заједницу. Посебан осврт је на систему норми и дужности који се испољавају у облику савести при чему „морал као посебна сфера друштвене свести постоји у облику система норми дужности и врлина који имају опште важење у датом друштву, система који се испољава у облику савести. Савест представља систем важећих норми којима се одређује шта је добро, а шта зло за појединца, другог човека, дато друштво и људски род.”¹⁴ Код моралне свести појединци почивају на одређеној аутономији и то пре свега свести о личној и властитој одговорности за своје поступке, као и према односу према другим људима, као и према друштву у целини. „Морална свест је свест о ономе што човек треба да чини да би био човек. Ово „**треба да**” има два често супростављена садржаја: један који проистиче из прихватања постојећег система друштвених норми и други који је усмерен на властито трагање за условима и садржајима живота”¹⁵. Из ове корелације проистиче један узајамни однос којег називамо **поштовање другог**. Кант истиче да човек није само средство другог човека, већ и циљ. Он проналази бит морала у свести о дужности, а сама дужност је облик поштовања моралног закона. У

---

¹³ Kamps. V., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 13

¹⁴ Животић.М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 187

¹⁵ Ibid., 189

самој основи моралне свести је свест о властитим дужностима као услову делања. У моралу као друштвено важећем систему дужности и врлина, постоји стални сукоб који се одвија на релацијама између друштвене присиле и личне савести.

На основу испитивања моралних свести кроз проучавање етичких теорија може се доћи до закључка о основном смислу моралности преко норми највишег добра. Етика највишег добра одређује бит морала као тежњу за срећом (еудајмонизам), као делање усмерено ка усаглашавању личних интереса са општим (утилитаризам), као свест о дужности (Кантова етика), као усавршавање личности (перфекционизам). Сва противуречја етике највишег добра решава **деонтолошка етика**. Она се заснива на становишту да је највиши принцип моралног живота- „праведност” и „промишљена рационалност”. Ова рационалност није заснована ни на рачуну интереса, ни на врлини или дужности, или тежњи за срећом, већ „на увиду у рационалне основе доброг живота”¹⁶. У овој етици се тачно истиче да се праведност моралних норми може мерити не моралним већ рационалним мерилима. Код **моралних норми** човек као морални субјект поседује слободу избора. **Морална свест** регулише понашање свих група и појединаца према мерилима добра и зла, врлине и порока. **Морално понашање** је уствари једно практично понашање које у себи садржи и субјективну и објективну компоненту. Вредности су у основи морала и представљају нешто пожељно или вредно за одређену друштвену групу, а што се током времена показало као такво. Савест као морална самооцена је заправо објективно огледало сваког субјекта. **Типови морала су:** породични –специфичне моралне вредности за сваку породицу., традиционални- настаје током дугог временског периода., утилитарни- где се први план истиче стицање., нормирани- где се у први план истиче ауторитет прописа и реформистички који се формира у складу са новим друштвеним тековинама¹⁷

Реч морал се у једном значењу може употребити у **вредносно-неутралном смислу**, при чему означавамо особености начина понашања појединца, неке групе, неке заједнице без обзира да ли је реч о понашању добром или рђавом, позитивном или негативном. У сваком случају овде је реч о моралном лику човека, мислећи на понашање уопште. У

---

¹⁶ Rawls.J., *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1971, 423

¹⁷ Kamps. V., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 15

другом значењу се одређује у супротности са неморалом, тј за ознаку самих позитивних, добрих особина.

Вредност морала најчешће исказујемо као одређени образац који је уочљив и лако се манифестује, а то се пре свега односи на **морални суд**. Сви се ми данас упуштамо о одређену оцену говорећи шта је добро а шта зло, јер знамо да „морални суд представља неки поступак, држање, понашање или карактер неког човека или нас самих који такав суд изричемо и о себи као и о властитој личности.”¹⁸ Да би се неки поступак оценио као морално добар или лош потребно је одредити одређене критеријуме или мерила по коме ће се доносити суд. Ови критеријуми или мерила се испољавају у облику норми или правила која представљају облике начина понашања којих се свако треба држати. (пример: одржати реч коју смо дали пријатељу)

Моралне оцене -добро и зло се јављају само у људском друштву при чему дефиниција моралног човека преставља сам човек који својим поступцима даје позитиван смер одржавања заједничких услова егзистенције, и своја знања користи тако да унапређује заједничка добра. У појмовном одређењу норме и обавезе нужно се претпоставља, као и основа **појма вредности**. Посматрајући социолошко формалистички начин дефинисања морала где теоретичари покушавају да прикажу појам заснивања морално друштвених норми као обавезним и да је довољна чињеница да је прописана од стране друштва. У овом смислу прописивати нешто има смисла уколико се извршавањем овог прописа остварује нека вредност или сврха која се сматра и оцењује као вредна. Уколико се прописује нешто што је безвредно у овом случају губи смисао јер је бесмислено. Ако повежемо појам позитивно вредног то се рефлектује и претпоставља и постојање супротних вредности или вредносно негативно. Свака вредносна особина има насупрот себе супротну особину. (пример: лепо –ружно, искрено-неискрено). Међутим шта је супротно од браон боје? Знамо да ниједна боја није супротна браон боји, али ако довођењем у везу неку боју са тим шта човек жели да уради и постигне, дошли бисмо до тога да се запитамо да ли је делатна радња корисна или штетна, добра или лоша.

---

¹⁸ Павичевић. В., *Основи етике*, Бигз 1974, друго проширено издање, 9

Битна особина вредности је и њихова хијерархијска постављеност. Лична срећа има несумљиву вредност, али уколико је подредимо добру заједнице и слободи домовине она још више добија на значају, јер некада се не могу непосредно остварити. У моралне категорије се налазе: морални суд, поступак, карактер, савест, обавеза, правило вредност и хијерархија вредности. У оквиру наведених категорија можемо извршити поделу на две основне групе испољавања морала и то: субјективна страна (осећај обавезности, дужности) и објективна страна где појединац доживљава и осећа да вредност и важење не зависи само од индивидуалног признавања или непризнавања (добро – зло, треба-не треба, исправно-неисправно) при чему можемо рећи да основа морала није религија већ хуманизам, тј. схватање о човеку и његовој природи. Добро у људски живот није унео неко споља, већ се оно као могућност налази у самој људској природи. Човек је биће у коме се стално води борба између добра и зла.¹⁹ Сматрамо да сваки човек поседује одређене карактеристике који га издвајају од свих осталих бића. Као прво сваки човек има генетску склоност ка слободи и тежи да прошири оквире својих могућности, сазнајући их врши избор међу њима на основу сопственог критеријума. У овом случају се примењује аутономност, за разлику од хетерономности где се врши избор на основу неког критеријума који је наметнут споља и самим тим свака слобода повлачи за собом одређену одговорност. Што је човек слободнији има могућност да бира између разних могућности свог деловања и у којој је одлучио шта да чини, у тој мери је и одговоран за своје поступке. Из страха од одговорности многи се одричу слободе јер као прво, појединцима је много лакше да буду послушници и извршиоци и да на тај начин пребацују сву одговорност на онога који је наређивао шта да чине. Обе ове склоности се налазе у генетској структури људског бића. Једна води добру, јер само слободна и одговорна личност може бити морално биће, док друга води злу: онај који није одговоран за своје поступке, у стању је да прекрши сваку норму моралног понашања под изговором да је само извршавао наређење. Друго, у сваком човеку присутне су латентне диспозиције за разне стваралачке делатности. Стваралаштво омогућава лични развој, задовољава разноврсне потребе и не наноси никакву штету. Оно је дакле изразито добро, али у човеку постоје и сасвим супротне тенденције ка разарању и рушењу, тј. у најбољем случају ка

---

¹⁹ Марковић.М., *Етика и политика*, Бигз, Београд, 1994, 18

нераду и ленчарењу. Бекство од рада неминовно води у неморал као што су: губљење самопоштовања, паразитизам, искоришћавање других људи за нека своја ситно сопствена интереса. Треће, део људске природе тежи ка друштвености, ако узмемо пример детета можемо да видимо да оно иако припада људској врсти постаје људско биће тек у друштву. У заједници оно научи језик, обичаје, моралне норме. Захваљујући језику оно учи најбитније елементе целокупног човечанства, као и на основу искуства. Појединац тежи да живи у заједници, идентификује се са њом, и залаже се да буде признат од стране те заједнице, и четврто, човек се рађа са способношћу за рационално, појмовно мишљење.

Након изученог језика и елементарне логике у пракси човек своја стечена знања примењује у пракси и даје једну нову вредност. Све ове способности се једном речју називају **разум**, а ако се развију у још већу способност, онда је то **ум**. Особине ума карактерише синтетичност (мишљење о целини на основу знања о деловима) и критичност (откривање унутрашњих ограничености у стварима, бићима, заједницама, са становишта одређених вредносних начела). Захваљујући уму човек је у стању да уочи ограничености морала у једном друштву и да открије начине превазилажења ових ограничености при чему „човек, остварујући себе, а то је онда када испуњава своју дужност у козмосу, остварује заправо оно што је човјечанство називало богом .”²⁰ Сматрамо да колико су људи рационална, толико су и ирационална бића. Највећи део мотива за њихову делатност потиче из сећања, страсти, амбиције за лично афирмацијом. Емоције и страсти су контролисане разумом. У Фројдовој делу „Его и Ид“ из 1923. године се користи терминологија где је **его** је резултат уравнотежења несвесног, ирационалног, **ида** и друштвене свести, **супер-ега**, или другим речима, у рационалном понашању принцип задовољства бива усклађен са принципом реалности. Поставља се питање да ли се човек увек придржава свих вредности морала и притом успева да се рационално понаша у реалности, при чему „на досадашњем нивоу развоја филозофије и друштвене науке, морал се може извести из хуманизма, из модерне идеје људске природе”.

²¹ Ми сматрамо да идеја хуманизма није супростављена природном закону, као и да са

---

²⁰ Sheler. М., Положај човјека у козмосу, Човјек и повијест, Веселин Маслеша-Светлост, Сарајево, 1987, 182

²¹ Марковић. М., *Етика и политика*, Бигз, Београд, 1994, 21

развојем људске природе, морал човека постаје све присутнији у свакодневном животу и „као што природно право није појмовно ван система природних закона, тако једини начин да се схвати шта значи морал јесте да се доведе у везу са моралним законима, иако никада није јасно који је њихов статус, као што уосталом није никада било јасно који је статус природних закона.“²² У овај статус се сублимирају сва „морална права“ која се лакше разумеју када се доведу у везу са појмом „морална обавеза“. Постоји старо тумачење које инсистира на томе да се не могу давати права без одговарајућих обавеза, али да се обавезе могу давати захваљујући постављеном нормативном систему вредности.

Може се захтевати да једној моралној обавези одговара једно легално право, јер једној моралној обавези може одговорати само једно морално право. Ако ја имам неко морално право у односу на некога, то значи да постоји неко други ко има моралну обавезу према мени. Што значи да потврда једног права повлачи за собом потврду једне дужности и обрнуто. Ова тема се може посматрати и са друге тачке гледишта ако узмемо права будућих генерација у односу на нас. Потомци имају права у односу на нас зато што ми имамо обавезу према њима, али може да се посматра и обрнуто. Морални понос је увек повезан са оним што човек избори од самога себе, у субјективном смислу повезан је са оним што човек избори од неког другог и „моје право је у основи право да извршим своју моралну обавезу- и зато је, обрнуто, моја обавеза да чувам своје право“²³. У своје право, човек се бори за своју обавезу то пре свега за своју моралну личност. Идеалан тип борбе за право где човек у облику свог интереса штити своју моралну вредност се развија у две крајности: Прво се може издићи на степен чисте борбе за моралну личност; Друго, може се спустити на степен голе борбе за интерес, без икакве моралне позадине, па чак и до пуне борбе за премоћ, лишене уопште било каквог интереса. Право је могућност морала али зато и могућност неморала. Право може само да омогући морал, а не и да га изнуди, јер морално дело може да буде само дело слободе, али пошто право може да омогући само морал свакако може да омогући у овом случају и неморал јер се „однос између морала и права појављује се као однос богат напетостима.“²⁴

---

²² Бобио.Н., *Доба права, дванаест есеја о људским правима*, Службени гласник, 2008, 14

²³ Radbruch.G., *Филозофија права*, 63

²⁴ Ibid., 64

III. Карактеристике моралних вредности

Моралне вредности представљају етичке принципе којима би требало да се воде сви појединци у друштву јер их сматрају исправним и важним. Оне се најчешће односе на поштење, слободу, самоконтролу, поштовање према животу, праштање. Ове моралне вредности утичу на све поступке код људи, на приоритете као и на односе према другим људима. Иако су ове вредности веома важне, сви људи их не доживљавају подједнако и не цене их сви исто. Сви људе не могу да размишљају на истоветан начин. Постоје размишљања која говоре у смислу: „ Ради оно што мислиш да је добро, и послушај своје срце“. Да ли је ово правилан начин размишљања? Ми сматрамо да не треба слепо веровати свом срцу цитирајући Библију где се каже: „Ко се узда у срце своје, безуман је, а ко поступа мудро, избавиће се.“²⁵ Срца сваког појединца морају бити усмерена у правцу правих вредности, како би из тих вредности извукли „добро“ као највећу вредност и самим тим показали да „моралан човек о свему правилно суди, и у појединачном случају оно што се њему чини добро, то уистину и јесте добро.“²⁶ Међу моралним вредностима најважнији су : љубав, идеал, врлина, добро, великодушност, поштење, морална одговорност, срећа, морални дуг, савест, слобода.

Љубав је сигурно најважнија морална вредност. Свим људима је потребна љубав како би могли да буду испуњени животом и били потпуно срећни. Срећа и љубав су две категорије које се међусобно допуњују и условљени су једна наспрам друге. Права љубав је она иза које стоје принципи, а не ради се овде искључиво о физичкој привлачности. Таква љубав подстиче да се увек помогне човеку у невољи и да не размишљамо увек у правцу „коју корист имам од тога“. Љубав се не радује неправди, не памти зло, већ се иста радује истини. Љубав има свог подмуклог непријатеља а то је материјализам. Постоји једно усађено веровање код људи да су материјална удобност и задовољство најважније ствари у животу. Управо то материјално богатство је разлог великог броја несрећа које се

---

²⁵ Библија, *Хебрејски део светог писма, Свето писмо- превод нови свет, Пословице*(28:26)

²⁶ Аристотел, *Никомахова етика*, Култура, Београд, 1970

појављују у животима људи. Породица је један од најважнијих стубова за чврст ослонац сваког човека. Одговорност према деци и правилан однос у породици доприноси стабилној заједници која ће у свакој ситуацији пружити преко потребну подршку у најкритичнијем периоду живота сваког човека.

Идеал (грч. *eidos*) јесте узор, циљ, сврха, смисао и представља човеков регулатив опстанка, живота хтења и делања. Он представља максимално савршенство као највишег циља коме треба тежити које се остварује владањем и делањем. Истински и стварни идеали су они који се непосредно остварују и потврђују у садашњости и којима је ношено свако конкретно делање човека.

Појам идеала се први пут појављује у хришћанском моралу као резултат спознаје несагласности између достојанства човека и његових реалних услова живота. Он је одређен односом између облика земаљског човека и лика Исуса Христа. У хришћанском моралу за квалитет идеала се поставља лик мученика или аскете.

Идеал је виши образац морала личности. Ако организацију чине конкретни људи онда је потребно да се дефинише **лични морални идеал човека**. Овај идеал није ништа друго до стремљење ка срећи и задовољству животом. Аспекти личног идеала су: чулно-емоционални., схватање циља и смисла живота., мотиви делатности., као и односи према другим људима у окружењу.

Садржина идеала је одређена организационо-социјалном средином. Формирање идеала представља процес претварања средине која човека окружује у његов унутрашњи свет.

У основи идеала свакако су садржани позитивни примери, узор, циљеви организације као и индивидуални морални програм. Основне функције идеала су: одређивање циља моралне делатности човека., побуђивање човека на моралне поступке., и одређивање моралног облика човека²⁷.

Организацију и управљање обележава смена идеала. Човек током времена мења свој садржај променом услова рада и посредством организације, тј. дешава се **корекција идеала**. Ова корекција значи укључивање у идеал нових моралних оријентација. Представе

---

²⁷ Аристотел, *Никомахова етика*, Култура, Београд, 1970,

о квалитетима се мењају у зависности од објективних услова и субјективних претпоставки људи. Смена идеала се дешава у условима појачаних противуречности, конфликта између организације и личности, организације и групе, као и групе и личности. Она је праћена моралним конфликтом запослених како по вертикалној тако и по хоризонталној хијерархији. Ови конфликти, као вид противуречности јесу резултат неподударана организационих и индивидуалних циљева, моралних оцена, садржаја мотива. Елементи конфликта у организацији су: морални карактер личности., могућности избора понашања., као и могућности избора средстава и путева решења.

Врлине (грч. *arete* -изврност) укључује и значење као што су снага, храброст, одважност. Можемо их класификовати на: кардиналне (врлине Античке Грчке)-умереност, храброст, мудрост, праведност., теолошке (хришћанске врлине)-вера, нада, љубав., интелектуалне (мудрост, наука, уметност)., и моралне (праведност, умереност).

Платон је поделио врлине по следећем: мудрост, храброст, умереност, и праведност. Аристотел је поделио врлине по следећем: интелектуалне (теоријски живот)., и етичке (практичан живот). Он је тврдио за постизање етичких врлина је потребно неговати навике које ће омогућити правилан избор између крајности у понашању јер „врлина је одабирачка наклоност воље која се држи средине у односу на нас, разумом одређене, и то одређене тако како би то урадио разуман човек. У ствари то је средина између два рђава смера: претеривања и заостајања за мером”²⁸. Ми сматрамо да су врлине разумом одређене и да се временом могу надограђивати и стварати у току развоја личности човека. Да би врлина опстала у дужем временском периоду потребно је да има свој смисао и намену при чему сама „врлина је оно што нешто мора садржати да би добро функционисало и на задовољавајући начин испунило сврху која му је намењена.”²⁹ Викторија Кампс у свом делу „ Јавне врлине”, врлине назива јавним, а не приватним и за то има два јака разлога: Први, зато што је морал јаван а не приватан при чему морал представља подручје делања и одлука које има за последице по заједницу или које су од заједничког интереса. Делање које можемо назвати колективном срећом, што није исто као

---

²⁸ Аристотел, *Никомахова етика*, Култура, Београд, 1970, 40

²⁹ Kamps. V., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007, 33

и појединачна срећа. Друго, друштва поседују лицемерни морализам, са јасном тенденцијом да се заборави на јавни морал у корист приватног.

Добро (грч. *agathon*) представља врховни смисао живота у етичком одређењу док је у пословној етици врховни смисао вредновање људског делања. Добро се дели на: инструментално (своју вредност добијају тако што чине могућим друга добра), и вредносно (јесу оне ствари које су добре саме по себи).³⁰ Филозофи су различито тумачили највише добро. За Платона је врховно добро трансцендентални принцип који делује на свет, Аристотел сматра да је то срећа (еудаимонија), Епикур да је то задовољство, Томас Мор изједначава *summum bonum* са највећом количином задовољства, Перс сматра да логика, естетика и етика заједно производе највише добро, Р.Б. Пери схвата највише добро као најобухватнији скуп вредности, а К.И. Луис подразумева добар живот који нам открива морално когнитивно и естетско вредносно искуство. „Срећа као крајњи циљ свих људских делатности је нешто савршено и потпуно довољно само по себи.”³¹

3.1. Појам вредности

За разумевање феномена вредности од највећег значаја су истраживања услова и могућности саморазумевања човека. Теорија вредности, се конституише као посебна дисциплина –**аксиологија**. Име аксиологија потиче од грчке речи (*aksios*)- вредан и *logos*- наука, при чему можемо рећи да: „аксиологија је теорија која испитује опште карактеристике свих облика вредности: економских, обичајних, моралних, правних, политичких, религиозних, њихове зајамне односе, услове настанка, форме и садржаје стварања вредности, као и процену самих вредности.”³² Вредности се могу тумачити као одређене чињенице друштвеног живота, при чему се могу испитивати саме чињенице, начин функционисања, али све то није довољно док се не разуме оно што вредностима даје један посебан смисао –самог човека. Само разумевање метафизике нам даје основа за

³⁰ Аристотел, *Никомахова етика*, Култура, Београд, 1970,

³¹ *Ibid.*, 14

³² Животић. М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 23

разумевање бити вредности. Метафизика ту бит тумачи као од човека независтан темељ и извор постојеће. Објективно постојање вредности као чињенице се најбоље разуме ако се схвати услови и садржаји људске праксе у којој вредности настају или „живот вредности има своје изворе и темеље у људском биствовању као практичној делатности”.³³ Аристотел као један од првих критичара метафизике битне могућности постојећег изводи из битних одредаба човека и тиме разграђује темеље метафизике. Он раздваја теоријско мишљење и практичну делатност. Теоријско мишљење тумачи као спознају божанске основе света, ипак у том случају остаје у оквирима метафизике. Људску делатност дели на *praxis*, умеће и стварање (*poiesis*). *Praxis* је она слободна делатност која своју сврху налази у самом чину делања, а не у предмету делања, што је карактеристика умећа. Пракса је усмерена на реализацију срећног живота. У основу практичног делања је људска слобода односно чин избора у којем је човек одговоран пред самим собом. Највећа сврха људске заједнице је да грађани могу да реализују своју слободу. Задатак практичне филозофије је трагање за принципима делања и организације људске заједнице у којима се тражи примереност свега, бити човека. Метода практичне филозофије је по Аристотелу хипотетичка (*Hypothesis*-надовезивање). Значи практична мудрост се стиче надовезивањем теоријског мишљења о практичном животу на здрав начин који се формира у пракси свакодневног живота. Поред практичног ума постоји и теоријски ум чија је сврха не добар живот, већ истина о бићу. Теоријски ум је сазнање о ономе што јесте и што не може другачије бити, а практични ум нам даје сазнање од онога што може другачије бити и што треба да буде. Основне претпоставке за разумевање вредности налазимо код Immanuela Kanta, који све постојеће разумева из перспективе саморазумевања човека, и који смисао стварности изводи из разумевања самоделатности свести при чему „вриједности су релациони феномени који се постављају у односу стварног субјекта и стварног објекта, а не посебне суштине које стоје „с оне стране субјекта и објекта”. ”³⁴ Према Норберту Бобиу постоје три начина да се утемеље вредности³⁵: Прво, да се изведе из људске природе., друго, позивање на очигледност., и треће, ослањање на сагласност.

---

³³ Животић.М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 25

³⁴ Павичевић.В., *Однос вриједности и стварности у немачкој идеалистичкој аксиологији*, Култура Београд, 1958, 132

³⁵ Бобио.Н., *Доба права, дванаест есеја о људским правима*, Службени гласник, 2008, 30.

У првом случају је потребно достићи истинитост која је очигледна сама по себи, као и сама чињеница да су сви људи у одређеном временском периоду слагали и нису доводили у питање наведену истинитост. Ово тумачење нам нуди највећу гаранцију универзалног важења вредности, уколико заиста постоји људска природа као константна и непромењива чињеница, као и то да нам је допуштено да је сазнамо у њеној суштини. Ако сагледавамо историју **јуснатурализма** људска природа је одувек тумачена на различите начине, а само позивање на природу је служило оправдању чак и међусобно супростављених система вредности. Које људско право је према својој природи основно: право јачег, како је сматрао Спиноза или право на слободу, како је сматрао Кант? Ми сматрамо да је право на слободу основно људско право, из кога се изводе сва остала права, која човек у свом људском развоју остварује. У другом случају овде до доказа се веома тешко долази и одбацује се свако могуће образложење које није засновано на рационалном доказу. Свака вредност је подвргнута историјској провери само што у једном периоду може да се деси да је она очигледна а у другом периоду да она то није. (Декларација из 1789. године којом се дефинише да је имовина „ света и неповредива ”). У трећем случају вредности се ослањају на сагласност, при чему је вредност утемељенија уколико се више њих слаже са њом. Овде се доказ објективности мора увек изнова проверити јер истина није апсолутна и мора се чињенично доказати. Истина и човек увек стоје један наспрам другог, али сматрамо да човек као људско биће може да постоји само у свету вредности (материјални, духовни и идеални). Он се увек у свом делању оријентише према вредностима као и у свом владању, примењујући морални суд и приступајући моралном избору. Све вредности човек обједињава у свој вредносни систем који му служи у процесу владања и делања. Узимајући резултате теоријско-емпиријских истраживања, појам вредности је супростављен појму моралне чињенице и узајамно је завистан од њих. Код чињенице оне се једноставно препознају, док се између вредности бира.

За вредност у организацији сваки члан мора да се изјасни шта је за њега важније и чему даје предност. Платон је разликовао следеће вредности: инструменталне (вредност средстава), посредујуће (поседују обе карактеристике), и интринсичне (вредност циљева).

Теорије вредности се могу поделити на: вредност која се повезује са интересом., као и објективне вредности које се сазнају интуицијом.

Вредности могу бити: когнитивне или некогнитивне., апсолутне или релативне., објективне или субјективне., природне или неприродне., есенцијалне или егзистенцијалне., као и вредности које је могуће или немогуће оправдати.

Вредности се разликују по садржају (корист, добро, моћ, власт) као и по знаку (позитивне и негативне, одговарајуће и неодговарајуће потребама и интересима човека)

Постоји подела вредности између практичних и духовних –виших и нижих вредности, при чему практичне вредности човек остварује у организацији, а духовне искључиво владањем. Духовни-виши благодети су општи за све људе и они су безусловни, универзални и апсолутни при чему би требало да је поседује сваки човек.

Највиша вредност (највиша благодат) јесте она вредност којима сви људи теже или би требало да теже. Теоретичари из теорије етике сматрају да не постоји таква вредност, већ су многи други склони да одреде неку другу вредност за ову највишу функцију и то: срећа, задовољство, прилагодљивост, духовна љубав, самоусавршавање, мудрост, одрицање, оданост, ред и прогрес, самоостварење, поштовање живота, и солидарност.

Примера ради, Аристотел је сматрао да је срећа, **еудаемонија** највећа вредност којој сви људи теже. За остварење среће неопходно је развијање рационалних потенцијала. Од свих горе именованих срећа по многима заузима улогу највише вредности.

По Аристотелу виша благодат за човека је **разумна делатност душе**, као и да се све остале вредности треба да се подударају са таквом вишом благодати. У данашњем времену вредности су променљива категорија. Сматрамо да не мора да значи да уколико је нека вредност била пре педесет година опште прихваћена, да ће бити и данас важећа и прихваћена од стране држава. Једна од тих је свакако „Универзална декларација о људским правима” која је усвојена 10.12.1948. године од стране 48 држава. Овај документ представља нов догађај у историји, пошто је по први пут један систем вредности и основних начела хуманог понашања слободно и изричито, прихваћен од стране већине људи на земљи. Са овом декларацијом је систем вредности постао универзалан, не начелно

већ чињенично, будући да је експлицитно исказано слагање с његовом вредношћу и способношћу да управља будућом заједницом свих људи. **Идеја јуснатурализма** је до темеља разрадио њен творац Џон Лок који је сматрао да човек по природи ствари има права која му нико, па ни држава, не може одузети, која ни он сам не може отуђити. Право човеково стање није грађанска држава, већ оно природно стање у коме су људи једнаки и слободни, а сама грађанска држава је заправо вештачка творевина чији је једини циљ да омогући што распострањеније спровођење природне слободе и једнакости. Ако знамо да: „Универзална декларација о људским правима” истиче у први план како „сва људска бића се рађају слободна и једнака у достојанству и правима” као и да „заједнички стандард треба да достигну сви народи и све нације.” Ако се сетимо Русоових (Jean-Jacques Rousseau) речи у „Друштвеном уговору или о принципима политичког права” где се наводи: „човек је рођен слободан, а свуда је у оковима.” Декларација чува његов одјек јер људи се чињенично не рађају ни слободни ни једнаки. Слободни су и једнаки у погледу рођења, док за све остале идеале је потребно тежити остварењу и то не оно што јесте, већ оно што треба да буде. Када су људска права сматрана само природним правима, једини начин заштите од њиховог кршења од стране државе представљало је исто тако природно право или **право на отпор**. Ово право се касније преобразило у позитивно право покретања судског поступка самих државних органа. Сам израз „права човека” је свакако пренаглашен термин и може да доведе до заблуде јер наводи на помисао да је реч о постојању права која припадају апстрактном човеку, који је као такав склоњен од тока историје, и суштински долазимо до непогрешиве спознаје његових права и дужности. У данашњем времену људска права нису производ природе, већ људске цивилизације, будући да су права кроз историју променљива и подложна проширењу и новом обликовању. Ако се вратимо на прве јуснатуралисте схватићемо колико је проширен списак права. Хобс је познавао само једно право-**право на живот**. Развој права човека је прошао кроз три фазе: **право на слободу**, тј. сва она права која теже ограничавању моћи државе у сфери слободе како би се сачували појединци и групе., **политичка права**, овде је слобода конципирана не као неко спречавање (негативно) већ и позитивно као врста аутомије што је имало за последицу све веће учествовање појединаца или групе у уживању

слободе., и **социјална права**, су израз сазревања нових потреба, или вредности као што су благостање и једнакост уз помоћ или посредством државе.

3.2. Однос вредности и правне норме

Свака норма садржи у себи одређено понашање. У зависности од понашања по објективно важећој норми одређује се суд вредности који може бити позитиван уколико је понашање позитивно и у складу са важећом нормом или негативан суд вредности ако је понашање негативно. Норма која се сматра објективно важећом фунгира као мерило за стварно понашање при чему је „стварно понашање на које се односи суд вредности, које сачињава предмет вредновања, понашање које има позитивну или негативну вредност, јесте биствена чињеница која постоји у времену и простору, јесте део стварности”³⁶ Сама биствена чињеница се може упоредити са нормом и оценити као вредна или противна вредности и може имати позитивну или негативну вредност. Оно што се вреднује јесте стварност. Актима људске воље могу се створити норме које противурече и имају супротне вредности од стварности. Ако је по једнима добро по другима може бити рђаво. Норме су прописали људи према томе важност одређеног понашања не искључује могућност и супротног понашања. Ако се судови вредности који исказују неку објективну вредност означе као објективни, а судови вредности који исказују неку субјективну вредност као субјективни судови, онда треба водити рачуна о томе да се предикати „објективан” и „субјективан” односе на исказане вредности, а не на функцију суђења као функцију сазнања. У овом случају суд мора да буде свагда објективан, тј. мора да уследи без обзира на жељу и хтење онога ко суди као и „вредности које се заснивају на правди не састоје се, истина из односа према неком интересу, него из односа према некој норми”³⁷

Појам правне норме (лат. мера, стандард, правило) представља правило о понашању људи чију примену надзире држава. Она у себи садржи следеће карактеристике: Прво, предскриптивни исказ даје сазнања о ономе што треба да буде.,друго, хетерономност

---

³⁶ Келзен.Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 23

³⁷ Келзен.Х., *Опита теорија права и државе*, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1951, 60

норме –заповест (а не савет или молба), и треће, принудност правне норме. Правне норме се могу поделити на: императивне без могућности да их субјекти мењају и овде је диспозиција у форми заповести., и дисјунктивне, где субјекти имају извештан вид слободе у погледу понашања које норма од њих тражи. Оне се даље деле на: **алтернативне**, субјект бира један од понуђених видова понашања. (Пример: приликом закључења брака брачни друг може: „да задржи своје презиме”, „да као презиме узме презиме другог брачног друга”, као и „да као презиме узме оба њихова презимена.”), **диспозитивне**, где је највећи могући степен понашања субјеката у оквиру законом дефинисаних граница („ купац плаћа куповну цену у оном месту, онда и онако као што је уговорено”).

Свака правна норма има два основна елемента и то су: диспозиција и санкција. Њихова веза је деликт, а пре свега тога долази претпоставка диспозиције. Претпоставка диспозиције је онај део правне норме који одређује чињенице које морају постојати да би се диспозиција применила. Правне чињенице представљају чињенице или околности за чије наступање норма везује настанак,промену или престанак правног односа. Правне чињенице се деле на: догађаје., природне (рођење, смрт, проток времена),. и друштвене (рат, ванредно стање, јавни интерес). Људске радње се могу поделити на: дозвољене (вољне-правни послови),. и недозвољене (деликти).

Диспозиција (лат. распоред, размештај) представља битан и најважнији део норме. Она нам даје примарно, условно и алтернативно правило које предвиђа **да мора, сме или може да се нешто чини, не чини или трпи**. По садржају диспозиција може бити: наређујућа („свако је дужан да чува животну средину”), забрањена („забрањено је клонирање људских бића”),. и овлашћујућа („свако има право на једнаку правну заштиту”), а деликт је радња која је супротна понашању прописаном у диспозицији. Представља услов за који правна норма везује санкцију. Обично схватање, по коме извесна врста људског понашања изазива правну санкцију зато што представља деликт није тачно. Оно је деликт зато што изазива санкцију. У традиционалној теорији кривичног права прављена је разлика између „мала ин се”-(понашање које је зло по себи) и „мала пробихита” (понашање које је зло једино зато што је забрањено од стране позитивног друштвеног поретка)³⁸ Ми сматрамо да

---

³⁸ Hall. J., *Prelegomena to a Science of Criminal Law*, 1941, (549-580)

сваки човек поседује одређену генетску предиспозицију коју добија својим рођењем, али да се свако понашање може кориговати у току развоја личности човека у складу са утицајем средине и правичним образовањем као и то да „деликт је кривичан ако за последицу има кривичну санкцију, а грађански ако има грађанску санкцију”³⁹ Деликт се може поделити на: кривично- правни., и грађанско-правни.

Деликт повезује диспозицију и санкцију. Поред радње која је у супротности са диспозицијом, мора постојати и изванпсихички однос субјеката према тој радњи.

IV. Појам људских права

Људска права су урођена права сваког човека и односе се пре свега на идеју да постоје природна или универзална права која настају код сваког човека, и која својом суштином имају један неутуђив карактер. У савременом праву о људским правима је опште прихваћено начело да су сви људи једнаки. Начело једнакости се посматра као и начело недискриминације. Реч дискриминација је латинског порекла и значи разликовање, што би у случају људских права представља „недозвољено разликовање“. У међународном праву је забрањено да било ко трпи последице због тога што се разликује од других људи по боји коже, полу, вероисповести, политичком уверењу, социјалном пореклу, имовини. Заједничко за све основе у разликовању је то да су то углавном људске особине које људи не стичу својом вољом и чине их припадницима неке веће групе против које је дискриминација усмерена, и „тамо где људска срећа, благостање, сигурност-најзад сам људски живот у потпуности зависе од нечије туђе милостиње и добротинства, ма колико оно о приликама било издашно, да ту не може бити говора о животу достојном човека.“⁴⁰ Неке особине човек наслеђује као што је у погледу расе, пола, језика, националности. Уколико „ људска права схватимо као права, тада се она у крајњем могу поверити само судској заштити. Право је само онда право када суд утврђује садржај, обим и границе

---

³⁹ Келзен. Х., *Опита теорија права и државе*, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1951, 62

⁴⁰Игњатијев. М., *Људска права као политика и идолопоклонство, Јавно предузеће „Службени гласник“ Правни факултет Универзитета у Београду*, 2006, 8

права и када је у стању да донесе нужне одлуке за спровођење права”.⁴¹ Ми сматрамо да људска права морају се признати свим људима подједнако без обзир на пол, веру и расну припадност. За испуњење људских права потребна је слобода, демократија и праведност која може донети до свеукупне вредносне садржине и самим тим условити признањем права свих људи, и „људска права, демократија и мир три су неопходна елемента самог историјског тока: без признатих и заштићених људских права нема демократије”⁴² Без демократије не постоје минимални услови за решавање сукоба мирним путем. Сасвим је сигурно да „нема права без обавезе, а ни права, нити обавезе без правила понашања.”⁴³ Другим речима, демократија је друштво грађана, а поданици постају грађани када им се признају нека основна права. Политичка уверења и имовина су стечена права који људи могу слободно да мењају, али и за њих је забрањена дискриминација и то из два разлога: Први је да су они плод човекових права да се слободно опредељују, а други да су често основа за дискриминацију у многим срединама. Разликовање у погледу личних особина сваког човека не представља било какав основ за дискриминацију. Ако неко добије предност у односу на другог само зато што је даровитији, интелигентнији, способнији на то се нико не може жалити. Свака држава мора сузбити дискриминацију и то уношењем у своје прописе одредбе у којој ће свако бити санкционисан ко врши дискриминацију без обзира да ли је то физичко или правно лице. Најбољи вид спречавања мера дискриминације представља „позитивна“ дискриминација где држава поједине угрожене групе штити од поступака приватних лица. САД да би исправиле историјске неправде и довеле људе у стање једнакости донеле су императивну норму којом налажу да се у свим високим школама прими изванредан број људи из црначких, мексиканских и других мањинских заједница без обзира на њихово образовање као и услове пријема на високим школама. Овакве одредбе Закона донеле су многе државе у циљу заштите одређених група (инвалиди, труднице) истицањем привилегованог положаја приликом запошљавања, примања социјалне помоћи и друге принадлежности од стране државе која је у овом случају жели да додатно заштити ове категорије. Правило недискриминације представља

---

⁴¹ Флајнер, Т, *Људска права и људско достојанство*, Гутенбергова галаксија, 1996, 28

⁴² Бобио, Н, *Доба права, дванаест есеја о људским правима*, Службени гласник, 2008, 7

⁴³ Ibid., 14

неко посебно право, који већ у себе обједињава све заједничке услове уживања свих људских права.

Када би се прихватило становиште да сви људи нису једнаки, нарушио би се цео концепт људских права. У неким земљама где су основна људска права и слободе изричито прокламована, сви људи не располажу истим правима, и немају могућност да учествују у демократским процесима и изборном одлучивању као тековини демократије.

Уживање ових права је ограничено у мери како би се адекватно заштитила права и других људи као и општи интерес друштва. Заштита ових права је институционална и она се спроводи ратификацијом међународних докумената, као и имплементацијом међународног права као и националних закона који обрађују област људских права, при чему „морална вредност сваке особе представља уверење које ниједна цивилизација или народ или нација или географска област па чак ни век не могу доживљавати искључиво својим.“⁴⁴ (Lauren, *Evolution of International Human Rights*). Људска права служе пре свега за заштиту индивидуалне способности или људског достојанства а не за опстанак колективитета и самим тим „бити толерантан према некоме, а не поштовати га, значи живети и пустити друге да живе“⁴⁵ Ми сматрамо да толеранција међу људима представља пре свега поштовање у непосредним односима између људи као и правилан приступ сарадње и узајамног уважавања као вид позитивног понашања у друштву, при чему: „зграда слободе у закону данас се држи на праву грађанина, човека и на хуманом праву, као и на својој усклађености са тим правима“⁴⁶ По Норберту Бобиу поред социјалних права, која су названа **правима друге генерације**, данас су дошла до изражаја и **права треће генерације** која представљају категорију која је још увек превише хетерогена и неодређена да би смо могли да схватимо о чему је реч. Међу правима треће генерације или новим правима спадају: права на солидарност, права на развој, права на међународни мир, права на заштићену животну средину, право на комуникацију, као и право на живот у

---

⁴⁴ Lauren, *Evolution of International Human Rights*, p.11 Наведено према: Игњатијев. М., *Људска права као политика и идолопоклонство, Јавно предузеће „Службени гласник“* Правни факултет Универзитета у Београду, 2006.

⁴⁵ Игњатијев. М., *Људска права као политика и идолопоклонство, Јавно предузеће „Службени гласник“* Правни факултет Универзитета у Београду, 2006, 27

⁴⁶ Бери.Н., *Увод у модерну политичку теорију*, Београд, 2007, 53

незагађеној средини. Међутим, у данашњем свету појављују се нови захтеви који се код савремених теоретичара називају **права четврте генерације**, а односе се на последице све шокантнијег биолошког истраживања које ће омогућити манипулисање генетским наслеђем сваке индивидуе.⁴⁷

4.1. Правне карактеристике људских права

Сва људска права имају неке заједничке карактеристике, а то су: **универзалност**, која припадају свим људима у истој мери. Људска права се штите путем различитих механизма и то пре свега Уставима, Законима и међудржавним уговорима. Појединци се сврставају у одређене категорије заштите било да се ради о грађанима, радницима, женама, странцима или у одређеним групацијама као етичким групама, удружењима или политичким партијама. Ово сврставање има за циљ пре свега ефикасну и прецизну заштити људских права., **недељивост** немогуће их је одвојити од појединца. Ова права се не могу продати, поклонити, зарадити или одузети., као и **непоништивост**- држава или неко други их не могу опозвати или укинути. Ми сматрамо да у свакој држави мора да постоји законски оквир који дефинише како треба људска права да се поштују и спроводе у свакодневном животу. Држава мора бити контролисана, јер у противном може да се деси да се гарантована људска права не спроводе на начин који је законски одређен, већ да се појединцима ускраћују права и не пружа адекватна правна заштита. Механизам заштите се најбоље остварује кроз учлањење у одређене невладине организације и удружења која се боре за људска права. Један од вида заштите је и подношење поднесака државним институцијама који су одговорни за функционисање и спровођење људских права. Као крајњи вид заштите људских права је обраћање међународним институцијама и судовима који могу да држави издају налог или препоруку како да се у појединим случајевима поступа, а да то буде у складу са међународним правима и уговорима који обавезују сваку државу чланицу.

---

⁴⁷ Кноперс. Б. М., у тексту: „*L' integrita del patrimonio genetico, Politica del diritto*, XXXI, 1990, br. 2, 341-361

У историји је било примера ограничавања бирачког права појединим категоријама људи. За људе који су били сиромашни (имовински цензус), неписмени (образовни цензус), доскора и жене (полни цензус) нису имали право гласа. Мало је познат податак да су жене у Швајцарској добиле право гласа тек 1971. године.

4.2. Правно регулисање људских права

Људска права се обично приказују као тековина демократије и успостављања одређених усвојених стандарда које би требало да постигну све нације, народи и државе. Она су усмерена пре свега према држави, **која их правним прописима не прописује, нити одобрава већ за њих гарантује** јер „сврха људских права јесте заштита људске делатне способности, а, тиме и заштита људи као делатника од злостављања и угњетавања“.⁴⁸ Ми сматрамо да се људска права морају поштовати и имплементирати у законодавни оквир уз доследно спровођење сваке државе. Сам појам људских права је уско везан за демократију. Уколико је заштита људских права адекватна и задовољавајућа, самим тим је и држава демократска, заснована на начелима демократије, при чему „људска права су важна средства заштите људских бића од свирепости, угњетавања и понижавања.“⁴⁹ Са развојем људских права долази се до њихове класификације у тренутку њиховог међународног признавања и то на три генерације људских права: **грађанска и политичка права.**, ова права се остварују преко идеје слободе која штити и чува појединце или групе од злоупотребе политике. У ову групу спадају: забрана ропства, слобода мишљења, вероисповести, и слобода савести. Позитивном акцијом држава може да буде гарант и права на слободне изборе, право на правично суђење, и право на сигурност. Ова права су апсолутна права, одмах остварљива и за државу не представљају никакав трошак., **социјална, економска и културна права.**, У ову групу спадају: право на рад, право на запошљавање, и право на ограничено радно време. Ова права су остварљива постепено, и за државу представљају трошак., као и **солидарна права** која су настала после II светског

---

⁴⁸ Игњатијев.М., *Људска права као политика и идолопоклонство*, Јавно предузеће „Службени гласник“ Правни факултет Универзитета у Београду, 2006, 16

⁴⁹ Ibid., 17

рата и представљају комбинацију прве и друге генерације људских права. У ову групу спадају: право на самоопредељење, право на здраву животну средину, право на развој и право на мир. Примера ради, ако се појединац нађе у ситуацију да му је потребна законска заштита гарантовано му је право на једнакост пред законом, изласком на изборе остварује своје бирачко право, као и право на приватни живот. Под овим подразумевамо да нико, па ни државни органи не могу самовољно и без налога прислушкивати телефоне и прегледати туђа писма, а зајемчена је и неповредивост стана. С друге стране иако испуњава све прописане услове за пријем у стални радни однос неће бити примљен „само зато што сте жена“. Када напушта земљу, а притом је у обавези да држави плати таксу за излазак из земље, свакако му је угрожено право на слободу кретања. Ако сатима чека у реду испред општинских шалтера, а тај посао се „ преко везе“ завршава за неколико минута, онда се доводи у питање непристрасност и савесност у раду те управе. Ако је исти незадовољан висином своје накнаде за рад и учествује на демонстрацијама при чему послодавац прети отказом, свакако да му повређено право на мирно окупљање и право на штрајк. Оваквим поступком учињена је дискриминација.

Поставља се логичко питање да ли сва права која припадају појединцу представљају основна права. Право на живот припада свима самим постојањем да су људска бића, а не зато што је то прописано Законом државе. За већину права потребно је испунити одређене услове прописане од стране државе. За официра у Војсци Србије прописана је завршена Војна академија, а заснивање брачне заједнице прописана је одређена старосна граница коју је донела држава. Ми сматрамо да су људска права изнад државе и да их иста мора поштовати јер појединац улази у државну заједницу својом вољом као слободно биће, са правима која му се не могу одузети. Људска права зато и постоје да би се ограничила власт државе и условила минимумом захтева према свим људима.

4.3. Услови за уживање људских права

Традиционално међународно право је развило разне институције и доктрине које имају за циљ заштиту различитих група.

Модерно право међународних људских права се од традиционалног разликује пре свега по томе што сматра да људи као појединци имају међународна гарантована права, а не као држављани појединих држава. Постоји све већи број међународних тела који имају надлежност да штите појединце против кршења људских права почињених од стране држава чији су они држављани, као и од стране било које државе. Иако су правни лекови често неодговарајући, питање људских права је данас интернационализовано у великој мери и преко свих очекивања. Прво, можемо рећи да су сви људи једнаки и исти пред Уставом и Законом, и да не постоји фаворизовање и одвајање било ког појединца у држави. Друго, за лица чији је положај такав да постоји оправдана вероватноћа да ће им права бити ускраћена или повређена, и иста остварују искључиво захваљујући међународној заштити и гаранцијама, јер не могу да се ослоне на своју државу која не жели или не може да им помогне. У ову категорију спадају рањеници, заробљеници, болесници и цивилно становништво у власти непријатељске стране. Заштитом ових категорија бави се хуманитарно право. Треће, за лица без држављанства (апатриди) где сваки апатрид је странац који не ужива заштиту ни једне државе из разлога што не може да се нигде настани, нема држављанство, нити било какав докуменат који би био релевантан за државу. Четврто, за избеглице која су због страха напустиле земљу у којој имају пребивалиште, и кренули у неизвестан пут до боље будућности у неку просперитетну земљу. За сваку помоћ избеглицама потребна је интезивна међународна сарадња. И пето, особе другачије сексуалне оријентације спадају у ову групу због сталних напада, подсмеха, дискриминације и гоњења. До скоро се хомосексуални чин сматрао кривичним делом, а овим лицима је било ускраћено да се баве неким занимањима као што су Војска и просвета. У каснијем периоду законодавство многих држава је предвидело да је право сваког човека да следи своје сексуалне склоности, без мешања државе једино под условом да се не угрожавају права других или неки јавни интерес. Ми сматрамо да за горе наведене категорије свака држава мора да поклони посебну пажњу и да не дозволи да им људска

права буду ограничена, а самим тим и угрожена. Законодавство сваке државе мора да регулише статус ових лица, као и услове под којима ће уживати сва права која су им гарантована.

4.4. Ограничење људских права

Постоје одређени случајеви када се људска права могу на неки начин ограничити. Ова ограничења могу наступити у ванредним околностима. У том случају људска права и слободе се могу ограничити у стању ратне опасности, ванредног стања, елементарних непогода или непосредне опасности по народ и државу, али само привремено, тј. док те околности не прођу. Ова стања опасности морају садржати претњу физичке егзистенције народа једне државе. Међутим постоје и листа права која се не могу ограничити и она се налазе у различитим међународним документима. Најкраћа листа се налази у Европској конвенцији о људским правима усвојена 1950. године, а односе се на: право на живот, забрану мучења, забрану ропства, и забрану поновног суђења лицима осуђеним или ослобођеним поводом истог кривичног дела. У каснијем периоду као заштићена права наводе се слобода мисли, савести и вероисповести, права детета, права држављанства, и права учешћа у власти. Нека права као право на слободу је стално ограничено, јер је закон предвидео да свако за кога се сумња да је угрозио право другог буде ухапшен, тј. лишен права на слободу. Постоје и факултативна ограничења где се држава овлашћује да у општем друштвеном интересу ограничи поједина права и слободе (национална безбедност, јавно здравље). Она се морају прописати Законом и сама држава одлучује о обиму уживања ових слобода и права. Ми сматрамо да ограничења људских права у овим случајевима је сасвим оправдана, али се помало плашимо да не буде злоупотребљена од стране државе и њених институција. Ова ограничења се морају законски и прецизно дефинисати и власт не би смела да их злоупотребљава у дневно-политичке прилике и обрачунавање са својим неистомишљеницима, при чему са једне стране се ограничавају права грађана, док са друге стране власт на свим истакнутим местима у држави се додатно ојачава. Сасвим је сигурно да је независна контрола потребна, која би у себи садржала

све потребне механизме у циљу спречавања сваког неовлашћеног злоупотребавања људских права грађана од стране власти.

4.5. Извори људских права

Међународна повеља о правима садржи два документа а то су: „Међународни пакт о грађанским и политичким правима“ и „Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима“. У међувремену је усвојено више од четрдесет уговора, резолуција и других мултилатералних (универзалних и глобалних) докумената обавезујућег карактера.

Они су у неким случајевима још прецизније и конкретније дефинисали људска права, а у неким чак и проширили одређена права и заштите. При томе треба посебно имати у виду да су повеље, конвенције, споразуми и уговори о људским правима динамични документи, односно „живи инструменти“ које треба тумачити у складу с развојем савремених околности. С друге стране, усвојено је и више декларација које су препоручујуће-нормативног карактера, а то су: „Универзална декларација о људским правима из 1948. године“, „Женевска конвенција из 1948, ревизија 1949. године“, „Међународна конвенција о азилу 1951. године“, „Декларација о уклањању свих облика нетолеранције и дискриминације засноване на вероисповести или убеђењима из 1981. године“, „Декларација о основним принципима правде за жртве криминалитета и злоупотребе власти из 1985. године“, „Декларација о заштити свих особа од насилног нестанка из 1992. године“, „Декларација о правима лица која су припадници националних, етничких, верских или језичких мањина из 1992. године“.

Најзад, усвојено је и више резолуција, упутстава и осталих необавезујућих докумената, такође препоручујуће-нормативног карактера а то су: „Мере које гарантују заштиту права лица осуђених на смртну казну из 1984. године“, „Упутства везана за улогу тужиоца из 1990. године“, „Стандардна минимална правила за поступање са заробљеницима из 1957. године“, „Стандардна минимална правила УН за примену закона на малолетна лица из

1985. године“., „Правила УН за заштиту малолетних лица која су лишена слободе из 1990. године“., „Скуп принципа за заштиту свих особа које се налазе у притвору и затвору из 1988. године“., „Основни принципи о улози адвоката из 1990. године“. Регионални механизми и инструменти заштите људских права заступљени су, пре свега, путем деловања *Савета Европе (СЕ)*, прве европске политичке организације настале 1949. године у Лондону, чији се Статут изричито заснива на поштовању људских права и превасходној владавини права, што подразумева заштиту и унапређивање достојанства и слободе појединаца. Веома важну улогу у заштиту људских права свакако има „Друштво народа.“ Пакт Друштва народа, је уговор који је 1920. године установљено Друштво и који је служио као њен устав, није садржао никакве одредбе о људским правима. Пакт је садржавао две одредбе које су везане за развој права међународних људских права (члан 22 и члан 23). Друштво народа је одиграло значајну улогу у заштити људских права након Првог светског рата. У члану 22. Пакта је установљен **Мандатски систем Друштва народа**. Ова одредба је била примењива само за бивше колоније држава која су изгубила Први светски рат. Њом су те колоније претворене у земље под мандатом Друштва, с тим да управу врше силе победнице, које су се споразумеле са Друштвом да тим територијама управљају руководећи се „начелом да добробит и развој (домородачког) становништва чине свету дужност цивилизације“. Такође Силе мандатори су се обавезале да подносе годишње извештаје у вези са извршењем своје одговорности. Ове извештаје разматрала је Комисија за мандате Друштва народа. Распадом Друштва народа окончан је сигуран развој и надзор домородачког становништва над управом од стране земаља мандатора. Уместо Друштва народа Уједињене нације су установиле Систем старатељства са овлашћењима за надзор над преосталим земљама под мандатом и другим несамоуправним територијама. Намибија је међу последњим стекла независност (1990). Јужна Африка је управљала Намибијом на основу мандата Југозападне Африке. Јужна Африка је читав низ година одбијала да поступи у складу са резолуцијама Генералне скупштине и Савета безбедности УН које су је позивале да се одрекне надзора над Намибијом. Жучно размимоилажење је довело до спора пред међународним судом правде који је пресудио и дао саветодавно мишљење у вези са насталим спором. У члану 23. Пакта Друштва народа се односио на људска права која се тичу „ правичних и хуманих услова за мушкарце, жене и децу“. Он је

предвиђао и стварање међународних организација за унапређење тог циља. Ту функцију је преузела Међународна организација рада (МОП) која је настала истовремено када и Друштво народа. МОП је надживела Друштво народа и данас је једна од специјализованих агенција Уједињених нација. Друштво народа је имало значајну улогу у развијању међународног система за заштиту мањина. Ово питање није било регулисано Пактом, већ закључивањем уговора после завршетка Првог светског рата. Последица тога је суштинско прекрајање политичке карте Европе и Средњег Истока. Настале су бројне државе, а друге су стекле независност. У неким од тих земаља, посебно Пољској, Југославији, Албанији, Румунији, Мађарској и Чехословачкој постојали су „цепови” са етничким, језичким и верским мањинама. Ове мањине су имале страх да ће нови политички поредак угрозити њихово културно преживљавање. Владе победничких народа су инсистирале да нове државе закључе посебне уговоре за заштиту својих етничких, језичких и верских мањина. Први Уговор је потписан у Версају 29. Јуна 1919. године између главних савезничких и удружених сила и Пољске. Он је послужио као модел за друге уговоре. Тим уговорима су се државе обавезале да не дискриминишу припаднике заштићених мањина и да им дају посебна права у погледу очувања етичког, верског и језичког интегритета, употреба језика, право на школе, и вероисповест. Да би се осигурало поштовање договореног, Уговори су имали одредбе сличне члану 12. Уговора са Пољском да обавезе међународног карактера гарантује Друштво народа. Комитет тројице Савета Друштва се бавио свим представкама мањина о кршењу људских права. Заинтересованим државама је дата могућност да изложе своје ставове, а Стални суд међународне правде је позиван да даје саветодавна мишљења о спорним питањима. Повеља УН о људским правима посебно истиче члану 1. Повеље о људским правима где се проглашавају „ циљеви” УН, а то су: постизање међународне сарадње решавањем међународних проблема економске, социјалне културне и хуманитарне природе и подстицање поштовања права човека и основних слобода за све без обзира на пол, језик, расу или веру. Основне обавезе Организације и њених држава чланица у остваривању тих циљева утврђене су члановима 55 и 56. Повеље. У члану 55. Повеље се дефинишу потребни услови стабилности и благостања неопходних за постизање мирољубивих и пријатељских односа између нација поштовањем начела равноправности и самоопредељења народа. УН раде на следећим унапређењима а то су:

Прво, повећање животног стандарда, пуног запослења и услова за економски, социјални напредак и развој, Друго, решавање међународних економских, социјалних, здравствених и сродних проблема и међународне културне и просветне сарадње, и Треће, свеопште поштовање и уважавање људских права као и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру. У члану 56. Повеље се дефинишу односи за све чланови који ће предузимати заједничке и појединачне акције у сарадњи са Организацијом УН ради постизања циљева утврђених у члану 55. Повеље. Да би се омогућила та сарадња у члану 13. Повеље се одређује да Генерална скупштина " покреће проучавања и даје препоруке у циљу "поштовања и уважавања људских права као и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру". Повеља даје слична овлашћења и Економском и социјалном савету УН при чему овлашћује ECOSOC да даје "препоруке у циљу унапређења „поштовања и уважавања људских права као и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру” и на основу члана 62 (2) и члана 68 Повеље УН тражи од њега да „оснива комисије за економска и социјална питања”. Поступајући по том овлашћењу ECOSOC је 1946. године је основао **Комисију за људска права**. У почетку је била састављена од 18 чланова, али је касније повећавала број чланова. Данас се она састоји од 53 државе. Државе именују своје представнике у Комисији, који обављају своју функцију као представници влада, а не у личном својству. Комисија је надлежна да ECOSOC подноси предлоге, препоруке и извештаје о међународним инструментима људских права, заштити мањина и спречавању дискриминације, као и о другим питањима људских права.

Ова комисија је пре свега данас сконцентрисана на кршење људских права. Она овај задатак реализује кроз мрежу радних група и извештаца са задацима да се баве одређеним земљама или темама. Иста је често доста критикована због неефикасности и политички мотивисаног приступа у разматрању кршења људских права. Иако је добар део те критике оправдан, превиђа се чињеница да Комисија не може да учини више од онога што државе које улазе у њен састав желе да она учини. Одредбе о људским правима у Повељи УН има пре свега велики значај у циљу „интернационализације” људских права. То значи да државе приступајући Повељи, која је мултилатерални уговор признају да су људска права од међународног значаја и да она нису само предмет њихове искључиве унутрашње надлежности. Свако кршење људских права од стране државе чланица УН

представља питање од међународног значаја. Савет Европе има свој статут, такође, предвиђа да свако озбиљно кршење људских права од стране држава чланица представља основу за њихово суспендовање или искључење из СЕ. Само деловање СЕ на том пољу подразумева: заштиту грађанских и политичких права путем механизма појединачних жалби, при чему се о наводним повредама може покренути поступак пред Европским судом за људска права., заштиту социјалних и економских права путем механизма Европске социјалне повеље., заштиту особа лишених слободе путем система посета Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања., заштиту права националних мањина путем Оквирне конвенције за заштиту националних мањина., остварењу једнакости мушкараца и жена преко Надзорног комитета за једнакост мушкараца и жена., борбу против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције., као и ширењу слободе изражавања и информисања у медијима, слободну размену идеја и прекогранично комуницирање. Европском конвенцијом за заштиту људских права и елементарних слобода из 1950. године, са протоколима из 1952., 1963., 1983., 1984., 1990., 1992., и 1994. године, отелотворена је теорија према којој људска права имају фундаментални карактер који их ставља изнад националног законодавства и праксе суверених држава. Према тој конвенцији, државе уговорнице јемче основна грађанска и политичка права која признаје свака држава, у којој је на снази владавина права, не само својим грађанима, већ и свим особама у „њиховој надлежности“. Државе или појединци имају право да покрену поступак пред судом који је установљен Европском конвенцијом. Организација за Европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) је најважнији чинилац безбедности у свету и у том смислу игра најважнију улогу.

Конференција о безбедности и сарадњи у Европи (КЕБС) је 1994. године постала Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), није строга европска организација, јер су у састав од самог почетка ушле и САД и Канада. ОЕБС уско сарађује са Саветом Европе (СЕ) када је реч о унапређењу људских права. КЕБС је створена Хелсиншким завршним актом (ХЗА) који су потписале 33 Европске државе, укључујући Совјетски Савез, као и САД и Канаду. У то време само је Албанија одбила да приступи чланству. Окончањем хладног рата чланство у ОЕБС повећало се на више од 50 земаља,

укључујући Албанију и нове независне републике бившег Совјетског Савеза. Хелсиншки завршни акт (ХЗА) се састоји од четири главе или такозване „ корпе”.

Прва корпа, названа „Питања која се тичу безбедности у Европи” састоји се од два дела и то: „ начела којима се државе чланице руководе у међусобним односима” и „мере за јачање поверења и одређени аспекти безбедности и разоружања”

Друга корпа се састоји од: „сарадње у области економије, науке и технологије и човекове околине.” Трећа корпа се састоји од: „сарадње у хуманитарним и другим областима.” Четврта корпа –последња глава инструмената, заправо одређује такозвани процес „ континуитета”. Ми сматрамо да су питања људских права обрађена углавном у начелима којима се „државе учеснице руководе” проглашеним у првој и делимично у трећој корпи. Два од десет руководећих начела установљених у Хелсиншки завршни акт (ХЗА) се односе на људска права. То су начело VII („Поштовање људских права и основних слобода, укључујући слободу мисли, савести, вероисповести и убеђења”) и начело VIII („Равноправност и самоопредељење народа”). Остала начела односе се на: „суверенитет”, „употребу силе”, „неповредивост граница”, „територијални интегритет”, „мирно решавање спорова”, „немешање у унутрашње послове”, „сарадњу држава”, „савесно испуњавање међународних обавеза”.

Хелсиншки завршни акт (ХЗА) није уговор и државе нису имале намеру да створе правне обавезе за себе. Оне су га замислиле као необавезујући инструмент који проглашава политичке обавезе. Неспровођење не може бити разлог за тужбу по међународном праву, али може да има врло озбиљне политичке реперкусије.

(ОЕБС) је највећа регионална безбедносна организација на свету, са 55 земаља чланица из Европе, Централне Азије и Северне Америке.

У оквиру ОЕБС-а активна је Канцеларија за демократске институције и људска права, која је одговорна за промоцију, заштиту и унапређење људских права и демократије на подручју земаља чланица. Разлика између каталога права ОЕБС-а и традиционалних уговора о људским правима, нпр. Европске конвенције о људским правима или Међународних пактова, јесте да се он, поред тога што проглашава основна људска права, односи и на права мањина, питања владавине права, демократских вредности, избора.

Имајући у виду да су Мадридски (1983) и Бечки (1989) завршни документи прилично проширили каталог људских права ОЕБС-а, стварни помак је направио Копенхагенски завршни документ (1990). Овим документом су такође проширене раније обавезе ОЕБС-а према правима мањина. Следећи документи ОЕБС-а од Париске повеље („за нову Европу”) (1990), Московског завршног документа (1991), Хелсиншког документа („ Изазови промене”) (1992), до Будимпештанског документа („Ка стварном партнерству у новој ери”) (1994), прочистили су, појачали и проширили те обавезе које данас укључују и обавезе у односу на међународно хуманитарно право и право избеглица, радника миграната и домородачког становништва. Европска Унија (ЕУ) представља најзначајнији економски и политички фактор на сцени Европе, основана је у садашњем облику уговором потписаним у Мадриху 1993. Године. У преамбули Махстритског уговора се проглашава да „Унија поштује основна права, која су гарантована Европском конвенцијом о људским правима и која произилазе из уставних традиција заједничких државама чланицама, као општа начела права заједнице”. Њено уношење у уговор тако представља изричито прихватање држава чланица Уније, става суда Правде.

Његово реализовање одвија се кроз „три стуба сарадње“. За људска права најзначајнија је заједничка спољна и безбедносна политика („други стуб“ сарадње у ЕУ) која се односи и на развој и јачање демократије и правне државе, поштовање права човека и основних слобода⁵⁰ Иначе, садржај Повеље о основним правима ЕУ је свеобухватнији од оног садржаног у Европској конвенцији о људским правима и основним слободама из 1950. године. Разлика је у томе што се Повеља ЕУ не ограничава само на људска и политичка права, него покрива и све остале области, као што су права на квалитетну администрацију, социјална права радника, заштита података личне или биоетичке природе, и др.⁵¹

Повеља о основним правима ЕУ из 2000. године прокламује да су опште вредности: достојанство човека; култура мира; самосвесна слобода, наука као истраживачка и истинољубива тежња; религија као својство различитих цивилизација; демократска једнакост и међукултурална толеранција; правда и активна правичност; правна држава и

---

⁵⁰ Лопандић.Д., и др., *Уговор о ЕУ, Међународна политика и др.*, Београд 1995, 191

⁵¹ Видети: Јањевић.М., *Устав Европе, Службени гласник, Београд, 2005.*

правна сигурност; људска права као синтеза организоване умности. Закључује се, дакле, да су људска права према Повељи ЕУ груписана према следећим установама: достојанство; слободе; једнакост, солидарност; право грађанства и правда.⁵²

4.6. Стандарди људских права и стратегије њихове имплементације

Постављањем одређених стандарда је једино могуће кроз стварање једног универзалног система људских права који ће у сваком погледу бити носилац овог огромног задатка. Међутим, још већи изазов представља проналажење путева да се ова људска права спроведу у живот, односно да се бар инсистира на њиховом поштовању. Успостављање система универзалне одговорности у области људских права постао је наизглед тешко решив проблем, пре свега зато што таква одговорност у неким случајевима може представљати директну повреду суверенитета.

Праћење и истраживање поштовања људских права представља корективан елемент механизма заштите људских права. Проста објава принципа и заштита људских права од стране држава, није довољна гаранција да се обезбеди да људи уживају своја зајамчена права. Даљим развојем концепта људских права и механизма наметања њиховог поштовања, као и установљавањем Међународног кривичног суда, стандарди за примену и истраживање ових права добијаће све више на значају. Ефикасна примена људских права, зависи, дакле, од професионалног праћења и од саме истраге.

Праћење људских права је редовно, периодично надгледање система, политике и деловања појединих држава, да би се утврдило да ли су они усагласности са међународним, регионалним и националним стандардима који важе за људска права.

Насупрот томе, истрага евентуалног кршења људских права је професионално испитивање одређених навода које се састоји у тражењу и прикупљању свих веродостојних и поузданих персоналних, материјалних и писмених доказа, као и оних датих у изјавама сведока, а затим и критичка процена доказа ради утврђивања формалне истине на основу њих. Са једне стране, стандарди људских права нису ограничени само на

---

⁵² Погледати детаљније: Перовић.С., „Природно право и универзалне вредности“, *Правни живот*, број 9, Београд, 2005.

грађане држава потписница међународних докумената из ове области. Они се односе на сва лица која се налазе на територији државе потписнице или су под њеном надлежношћу (апатриди, азиланти, имигранти и др.). Концепт људских права мора бити „практичан и ефикасан“, због чега им се мора дати садржина и ефикасна заштита у националном законодавству. Овај задатак успоставља се путем основних захтева које намећу стандарди људских права, кроз универзалне принципе – законитости, неретроспективности и примењивости кривичног законодавства. Законитост подразумева да сви поступци државних органа, којима се крше стандарди људских права, морају имати јасну правну основу и бити прописани законом.⁵³ То значи да свакоме мора бити омогућено да сазна какав је закон и да се понаша у складу с тим; сва овлашћења која предузимају припадници државних органа морају да буду заснована на уставу или скупштинском акту; законодавна власт (скупштина) мора да пренесе овлашћења на орган извршне власти који је одговоран за спровођење закона; сва овлашћења која се преносе морају да буду прецизна, не смеју бити уопштена или непрецизно описана, а њихово спровођење мора да буде одрживо пред независном и непристрасним судом. С друге стране, неретроспективност и примењивост кривичног законодавства представљају основне принципе стандарда људских права. Наиме, нико се не може сматрати кривим за поступање или пропуст, који у време када је почињен није представљао кривично дело према националном или међународном кривичном праву. Такође, постоји забрана изрицања теже казне у односу на оне које су се примењивале у време када је кривично дело почињено. Оба ова принципа представљају кључне елементе захтева законитости и легалности. Најзад, било какво ограничење људских (грађанских или политичких) права мора бити предвиђено законом. Улога националних судова у преиспитивању законитости одступања од стандарда људских права огледа се у обавези судова да поштују ставове извршне власти у вези са постојањем ванредне ситуације која представља претњу опстанку државе. Међутим, судови неће дати

---

1. ⁵³ „Захтев за легалношћу подразумева владавину права, што значи да се закон примењује на све и да нико није изван закона. У случајевима када се од државних органа очекује да поступају према дискреционом праву, оно мора бити ефективно ограничено у националном законодавству, а правосудни систем мора да функционише на предвидив начин“ Наведено према: Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 34

carte blanche извршној власти и задржаће овлашћење да преиспита такву потребу. Такође, од извесних људских права не сме се одступати; одступање мора бити објављено у јавности уз одговарајућа образложења извршне власти, која се односе на његову природу, обим и сврху; свако одступање може се преиспитати, у смислу обима, трајања и начина спровођења; када се утврди да постоји опасност за државу која захтева одступање, одговор извршне власти мора да буде пропорционалан и неопходан, али ако се оде предалеко, одступање ће бити незаконито. Остин је као легални позитивиста Закон одредио као „правило којим интелигентно биће управља интелигентним бићем када има власт над њим.“⁵⁴ Људска права и „двоструки стандарди“ представљају посебно интересантно питање на пољу људских права и међународног хуманитарног права, будући да се њима оцењује стање људских права, односно степен угрожености. Евидентно је да је свет и даље подељен на богате и сиромашне, Север и Југ, на политички и војно утицајне и оне без икаквог утицаја, на демократске и недемократске, али и на тзв. „демократије са смоквиним листом“. Због тога се и међународни инструменти намењени стварању, унапређивању и заштити људских права (санкције, срамоћење, кооптација, хуманитарне интервенције) не примењују увек у складу са принципима владавине права, него као продужетак спољне политике најмоћнијих држава. Сасвим је очигледно да стандарди људских права, који су строго и „принципијелно“ коришћени на примерима бивше Југославије, Руанде, Ирака и других земаља, не примењују у односу на САД, Русију, Израел и Кину.

4.6. Правно морална улога међународних организација у области људских права

Правно морална улога се може поделити у три категорије: Прво, на **нормирање** у установљавању међународних правила и стандарда при чему органи међународних организација припремају нацрте уговора о људским правима, одлуке и препоруке које државе касније прихватају и уносе у своје законодавство. На овај начин су настала следећа међународна документа: „Универзална декларација о људским правима“, „Америчка конвенција о људским правима“, „Афричка повеља о људским правима и правима народа“, „Међународни пакт о грађанским и политичким правима“, „Међународни пакт о

---

⁵⁴ Сартори. Ђ., *Демократија шта је то?*, Библиотека начела демократије, 2001, 207

економским, социјалним и културним правима”, „Европска конвенција о људским правима и основним слободама”, „Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних и понижавајућих казни и поступака”, „Конвенција о укидању дискриминације против жена”, као и „Конвенција о правима детета”. Један од најважнијих међународних докумената у XX веку је свакако „Универзална декларација о људским правима” која је усвојена у виду препоруке од стране Генералне скупштине Уједињених нација. Она формално нема правну обавезност, али због великог броја држава која је у своје Уставе унело одредбе ове декларације, може се рећи да је она данас скоро фактички обавезује све државе. У приамбули се објашњавају мотиви доношења ове Декларације где се посебно наглашава: Прво, признавање достојанства и неотуђивих права свих чланова људске породице представља темељ слободе, мира и правде у свету, непоштовање људских права води варварским поступцима који вређају савест човечанства, јер људска бића од стварања света треба да уживају слободу говора и изражавања и да то постане највиша вредност сваког човека., Друго, људска бића морају бити заштићена правним поретком јер би у противном морали да прибегну побуни против тираније и угњетавања., Треће, развијању правилних пријатељских односа између народа., Четврто, народи Уједињених нација треба да поштују сва људска права, равноправност мушкарца и жене, достојанство и вредност сваке личности и да се залажу за напредак, слободу и побољшање услова живота., Пето, државе се обавезују да сарађују са Уједињеним нацијама у циљу примене права и основних слобода., и Шесто, Генерална скупштина Уједињених нација проглашава ову Универзалну декларацију о људским правима као заједнички стандард који треба да постигну сви народи и све државе које ће у своја законодавства унети све потребне измене како би се испоштовале сва људска права и слободе и то: Прво, **унапређење људских права** је усмерено на ширењу идеје о људским правима и стварању потребних предуслова за уживање људских права. Међународна сарадња се реализује кроз различите видове пружања помоћи у економској сфери као и ширењу свести и знања о људским правима. Друго, **заштита људских права** се врши тако што органи који су у оквиру међународних организација надзиру поштовање људских права од стране одређене државе. Сетимо се примера локалних избора у Србији, када је држава прихватила мисију Филипе Гонзалеса, специјалног представника ОЕБС, ради признавања изборне воље грађана. Како данас доћи

до напретка у области заштите људских права, можемо показати кроз пример једне регионалне организације-Савета Европе. Савет Европе основале су углавном западне земље почетком педесетих година, са циљем унапређења људских права. После распада тоталитарног блока, многе земље се хтеле да уђу у ову организацију да би доказале да су демократске државе и да поштују људска права. Уколико држава постане пуноправна чланица Савета Европе, то значи да она у потпуности прихвата Европску конвенцију о људским правима као један од најважнијих уговора којим се гарантују људска права и успоставља један ефикасан систем надзора. Први механизам заштите предвиђа да државе чланице указују органима Савета Европе на повреду људских права у некој земљи. Оваква држава бива изложена различитим санкцијама, које доводе до суспензије или искључења. Други механизам заштите предвиђа да појединац уколико сматра да му је повређено неко право које је загарантовано Европском конвенцијом, може да се обрати Европском суду за људска права, али пре тога мора да се обрати Националном суду државе и искористи све правне лекове у домаћем законодавству. Да би једна држава могла постати чланица Савета Европе, неопходно је да испуни три услова, а то су: прво, постојање демократских институција, друго, поштовање људских права, и треће, владавина права.

V. Утицај морала на развој људских права

Сам појам морала је веома различит у зависности од природе проблема и ако се правилно схвати потребно је дати правилан смисао виђењу света. Приликом сагледавања овог морала увек крећемо од термина који је неизоставан, а то је „морална свест”. Кант је говорио да је морална свест, заједно са звезданим небом, једна од две ствари које га испуњавају дивљењем. Само дивљење рађа за собом илузију пре свега под утицајем хришћанског васпитања формирања човека. У сам процес формирања морамо да знамо за сву несрећу који човек са собом носи почев од стања патњи, немаштине, беде, оскудице, несреће као и са осећањем неподношљивости тог стања. У стању у који се налази човек готово увек се преплићу, сукобљавају и мешају добро и зло. Ко може са сигурношћу да каже да је увек преовладало добро над злом, радост над тугом, срећа над несрећом. У овом случају једно је констатовати чињеницу, а друго је исту објаснити. По Норберту Бобиу

теолошка оправдања не делују сувише уверљиво, а да су му рационална објашњења често сукобљена у смислу да се један критеријум прихвата, док се други одбацује. Међутим у свету се увек с времена на време појави нека светла тачка у историји која одреагује на такав начин да допринесе побољшању живота људи. У јеку изрицања казни за смрт која се примењивала у многим земљама, светла тачка је укидање ропства, укидање мучења, као и укидање саме смртне казне. Поред тога у сваком случају веома велики допринос имају и мировни покрети, невладине организације које се боре за признавање и заштиту људских права. Сви ови напори који су усмерени према добром, на неки начин ограничавају зло.

Све ово се рађа из свести сваког човека, који је одувек покушавао да превазиђе ону кључну ствар, а то је свест о смрти човека. Човек треба да учини све како би преобразио свет према својим потребама и учинио мање непријатељским. Правила понашања стварају свет „културе” који је супростављен свету „природе”. Према Хобсу постоје технике преживљавања које агресивне нагоне сузбијају казнама, а одређене тежње ка сарадњи и солидарности постичу наградама. Правила су обично била императивног карактера било да су она позитивна или негативна и циљала су жељеном понашању сваког човека. Десет заповести су вековима биле и још увек су морални закон хришћанског света. Али ово није једини пример, споменуо бих и пример „Хамурабијевог законика” као и закона „дванаест таблица”. Током историје морала схваћеног као скуп правила понашања, вековима су се смењивали законици било да су то обичајни закони, било да су их наметнули носиоци моћи, тј. законици који се састоје од наредба и забрана. Дивљење према законодавцу који преузима обавезу да оснује једну нацију, мора бити у стању да промени људску природу.

Имамо примере Миноса, Ликурга, Солона, Платона, Монтеѕкјеа па све до Русоа. Из свега горе наведеног сматрамо да је примарна улога закона била таква у смислу не да ослободи и прошири слободу већ да исту смањи. Проблем морала је првобитно био разматран више са тачке гледишта друштва него појединаца. Правилима понашања приписивана је улога заштите групе, пре него улога заштите појединца. Улога поуке „не убиј” није била толико заштита члана групе, колико улога спречавања настанка једног од главних разлога за распадање групе. Најбољи доказ за то је чињеница да ово правило је важило само унутар групе, док у односу на чланове других група није важило. Након тога долази до другачијег гледишта на схватање самог морала најпре захваљујући Канту, где се

морал више не посматра искључиво са гледишта друштва већ и са гледишта самог појединца. Самим тим успоставља се један политички однос (политика је једно поглавље морала) и то такав где одређени слој појединаца влада са једне стране и својим одлукама обавезује остале чланове групе, а с друге стране су они над којима се влада. У историји политичке мисли увек су преовладавали они који владају. Предмет политике је увек била владавина, добра или лоша са циљем како освојити власт, колико моћи се додељују влади, како се доносе закони, како се обезбеђује поштовање закона, и што је најважније како што више остати на власти. Тежња сваке политике је пронаћи циљ до сваког индивидуе, стећи његово поверење и придобити свакога за реализацију свога циља. Сваки појединац је мање више пасиван субјекат. Овде се највише говори о његовим обавезама који су примарни за њега, него о његовим правима.

VI. Моралне вредности као темељ људских права

Са научног становишта постоји претпоставка која нам говори о томе да ли постоји апсолутна вредност уопште као и морална вредност. Са аспекта религијског веровања не постоји апсолутни морал, тј. једино важећи, онај који искључује „могућност другог”. Ако се порекне да је оно што је по једном моралном поретку добро или праведно, онда је у свим околностима добро или праведно, а што је по том моралном поретку зло, онда је у свим околностима зло. Можемо видети да је у различитим временима, код различитих народа важе веома различити и међусобно противречни морални системи, да се у различитим околностима може сматрати добрим и злим, праведним и неправедним, као и да се ништа у свим могућим околностима не мора сматрати добрим или злим, праведним или неправедним.

Ако морални поредак не прописује да се у свим приликама треба повиновати позитивном правном поретку, ако, дакле, постоји могућност противречности између морала и правног поретка, онда захтев да се право одвоји од морала и правна наука од етике, значи да важење позитивних правних норми не зависи од тога да ли су саобразне моралном поретку тј, правна норма може се сматрати важећом чак и ако противречи моралном поретку при чему „моралне вриједности су део нечега што има реални

друштвени коријен, односно одбацивање сваког њихова мистификовања, не само да не мора водити умањивању њихова угледа, ауторитета, које се изграђује на једном научном гледању на човјека, већ могу уствари имати пун, прави ауторитет”.⁵⁵

Поставља се питање шта је заједничко у свим моралним системима? Да ли је постоје неки заједнички елементи који су садржани у свим моралним системима? (на пример: „сачувати мир”, „никоме не чинити насиље”). „Хераклит нас је учио да је рат не само „отац”, тј узрок свега, него и „краљ” тј, врховни ауторитет који прописује норме, највиша вредност, дакле добар, да је право сукоб и да је стога сукоб праведан.”⁵⁶ Заједничко свим моралним системима није ништа друго него да су то друштвене норме. Оне статуирају одређено понашање човека –непосредно или посредно према другим људима, тј. прописују га као „требано” и „морално добро је оно што одговара друштвеној норми која статуира одређено људско понашање, док је морално зло оно што противречи таквој норми”⁵⁷

Ако се присетимо Кантове метафоре о човеку као кривом дрвету, он се у свом делу пита: „како је могуће да из кривог дрвета од ког је створен човек произађе нешто потпуно право”⁵⁸. Имајући у виду развој теорије и праксе људских права од краја рата наовамо можемо да кажемо да су се одвојила два правца и то: правац универзализације људских права и правац мултипликације људских права. Овај правац се одвија на три начина: Прво, зато што се увећава количина добара која се сматрају вредним заштите (слобода вероисповести, слобода штампе..), Друго, зато што су носиоци права постали и други субјекти, не само човек (породица, верске или етничке мањине), и Треће, зато што ни сам човек није више посматран као апстрактан човек, већ је виђен у кроз разне начине свог биствовања у друштву. (као дете, као старац, као болесник, као пензионер) и самим тим „људска права представљају језик који на систематичан начин отелотворује ову интуицију и, уколико ова интуиција врши утицај на понашање појединаца и држава, може се рећи да

---

⁵⁵ Павичевић.В., *Однос вриједности и стварности у немачкој идеалистичкој аксиологији*, Култура Београд, 1958, 75

⁵⁶ *Смисао фрагмената 53,80,112 (Diels)*: Рат је отац свега и краљ свега.Једне показује као богове, друге као људе; једне чини робовима, друге слободнима" Што у рату победници постају богови или слободни, а побеђени људи или робови, то је праведно. Јер: "Треба знати да је рат општи принцип, а право сукоб, и да се све догађа на основу сукоба и нужности" Наведено према: Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 44

⁵⁷ Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000, 60

⁵⁸ Кант. Е., *Идеја светске историје с космополитске тачке гледишта*,

напредујемо у моралном смислу”⁵⁹ У суштини сматрамо да је што више добара, више је и субјеката, самим тим је и више статуса једне индивидуе. Ова три правца су међусобно зависна и повезана. Процес мултипликације се најпре испољио у оквиру социјалних права (слобода вероисповести, слобода мишљења, право на слободу), а онда и у погледу политичких права.

VII. Моралне вредности у борби за људских права

Људска права су утемељена, и поставља се питање да ли међународни режим људских права може да опстане без моралних и метафизичких темеља тако што ће сам себе бранити на прагматичној основи и „основна морална обавеза коју права подразумевају, није поштовање, а свакако није ни обожавање.”⁶⁰ Људска права могу да опстану једино уз пуну приврженост и толеранцију. Уколико постоји спремност да се расправимо са људима са којима се не слажемо, сасвим сигурно добијамо један нови квалитет који се надовезује на појам делиберације, за разлику од појма толеранције где појединци показују спремност да једноставно попусте у некој расправи, при чему се уздржавају од ограничавања и мешања слободе других људи при чему „толеранција нас спречава да се мешамо у животе других људи, све дотле док они не повређују друге.”⁶¹ Она је непроценљива врлина демократије. Поштовање других, једнакост свих веровања и мишљења, су основе толеранције свих људи. Без врлине толеранције, демократија је превара, јер нетолерантност води директно у тоталитаризам. Свако плуралистичко друштво почива на признавању разлика, на разноврсности обичаја и облика живота. Џон Лок је написао „писмо о толеранцији”, као и Џон Стјуарт Мил кратки трактат „о слободи” где наглашавају заштиту појединца од интервенције и притисака друштва. За њих је прва и основна слобода, слобода свести и изражавања, слобода укуса и облика живота, као и слобода окупљања и удруживања. Све ове слободе треба да се изборе и да остваре право да се не подлегну притиску друштвене већине или доминантног мишљења.

---

⁵⁹Игњатијев.М., *Људска права као политика и идолопоклонство.*„Јавно предузеће „Службени гласник“ Правни факултет Универзитета у Београду, 2006, 31

⁶⁰ Ibid., 27

⁶¹ Ibid.,

Према Милу, треба да постоји само једно ограничење уживања у личној слободи, а то би представљало наношење штете другима које може настати из тог права. Само у овом случају је исправно ограничити поједине слободе појединаца. У основи ограничења постоје два мишљења: Прво, да апсолутну истину нико не поседује, Друго, да постоји основна једнакост међусобног поштовања која произилази из једнакости свих људи. Како у овом случају нико нема монопол над разумом, потребно је и неопходно слушати и нека друга мишљења, водити конструктивни дијалог, сучелавати различите ставове како би коначно људи дошли до најбољег могућег решења које би задовољило све њихове потребе. Овде имамо комбинацију три идеје које износи Albert Veil: „Прва, је да појединци у својим животима имају циљеве и намере који су њима значајни, друга, је да појединци размишљају о околностима у којима се налазе и да поступају према разлозима који произилазе из таквих размишљања, и трећа, циљеви који дају смисао животу људи јесу производ њиховог размишљања, тј. да такви циљеви јесу, делимично њихов избор и да изводе део својих вредности из те чињенице”.⁶²

Ми сматрамо да у данашњем светском прегруписавању снага где са једне стране неспорно највећи утицај испољава САД као највећа светска сила и ЕУ (Европска Унија) са Немачком и Француском који креирају и воде кључну улогу у Бриселу, положај малих држава, а посебно Србије која је на путу уласка у ЕУ доживљава разна спотицања, уцењивања и условљавања зарад европског пута, и са друге стране Руска федерација која кроз гасни ангажман и снабдевање енергентима на просторима Балкана испољава несумљиво свој утицај на дешавања на овим просторима. Посматрајући кроз призму утицаја Велике Британије која се залаже да се Србија прогласи за геноцидном државом и да се призна да је у Сребреници извршен геноцид и да се то потврди декларацијом у Савету безбедности УН, за државу Србију представља највећи изазов у одбрани суверенитета и достојанства саме државе.

Безбедносни ризици како на територији Космета, тако и на југу Србије у општинама Прешево, Бујановац, Медвеђа уз радикалним тероризмом као светском претњом која не може заобићи ни нас на овим просторима, улазак великог броја избеглица (900 избеглица

---

⁶² Weale. A., „*Toleration, individual differences, and respect for persons*”, Horton. J., Mendus. S., „*Aspects of Toleration*”, 1985 Наведено према: Животић. М., *Аксиологија*, Загреб, 1986, 39

улазе дневно из правца Македоније у општину Прешево) доводи до сложене ситуације, где су могући неки терористички акти који се креирају у неком центру моћи у циљу даље дестабилизације државе која се бори свим снагама и средствима да колико толико реши неке акутне проблеме. Проблем избеглица из ратом захваћених територија Ирака, Сирије, Авганистана не може да реши Република Србија без помоћи ЕУ посебно у збрињавању и смештају избеглих лица. Овим се недвосмислено показује колико је Република Србија привржена поштовању људских права, основних слобода и једнакости међу свим људима без обзира на верску припадност и пол. Могући даљи правци који угрожавају одбрану наше земље воде кроз даље урушавање државних институција, стална медијска пропаганда, приватизације монополских предузећа која поседују огромне капацитете (ЕПС, Телеком-Србија, Налазишта Рудника за површинску експлоатацију) уз отпуштања великог броја људи и погоршавању економских услова, уз узимање кредита од стране ММФ-а и Светске банке са великом каматом која се испољава у повећању дуга наше земље. Посебан проблем се јавља у корупцији која изнутра руши систем, лобирању мултинационалних компанија на чланове Владе ради доношења штетних Закона како за државу тако и за све грађане.

Тенденција о сталном подгрејавању угрожавања људских права на југу Србије, Војводини, Санцаку, Влашкој области, финансирању неких Невладиних организација (НВО) од стране обавештајних служби страних држава недвосмислено угрожавају одбрану свих темељних начела која је држава Србија прокламовала Уставом.

VIII. Закључна разматрања:

Са аспекта организације и функционисања међународне заједнице и њених институција, човек као појединац постаје све више важан субјект утицаја, а људска права тежишни објект заштите у међународном друштву. И поред придавања оваквог значаја у заштити људских права, као и све веће демократизације држава у свету, савремену цивилизацију и даље карактеришу појаве масовног кршења људских права, често праћене окрутним злочинама против човечности. Иако је после хладног рата смањена опасност од међудржавних сукоба већих размера, у први план избијају ратови (верски - унутар државни и регионални) који такође изазивају огромне патње и страдање људи.

Управо тај унутрашњи конфликт у једној држави, у коме сама власт такве државе врши масовно кршење људских права представља најтежи изазов за организовану и правно засновану интервенцију међународне заједнице у циљу заштите људских права. У овим изузетним приликама међународна заједница позива владе чланица УН да помогну и интервенишу у спречавању људске патње, пружању помоћи при појави избеглица или ублажавању одређене унутрашње кризе у једној држави. За делотворност овакве хуманитарне интервенције остварује се искључиво употребом силе. Свака држава мора да гарантује за људска права и то не само на основу донесених закона већ и из саме природе државе која организује заједнички живот свих грађана у замену за сигурност и благостање које су им потребни у остваривању људских права. Одговорност државе у области људских права има своје конкретне облике и то као обавезу државе да поштује људска права и да их не руши како својим активностима тако и законима. Држава мора појединцу обезбедити поштовање свих људских права посебно приликом обраћања судовима од стране појединаца, посебно право на правично суђење и на једнаки третман свих појединаца у држави. Држава у остварењу људских права мора предузимати активне мере и циљу исправљања повреда која су наступила немарним односом државе и њених институција. Право на живот не подразумева да њени органи самовољно лишавају људе живота, јер је држава та која мора да предузима низ мера да би свим људима омогућила да могу да уживају у гарантованим људским правима и слободама.

Приликом стварања услова за уживања људских права држава мора да створи и услове за културу људских права. То подразумева понашање сваког појединца које треба да буде толерантно према свима у друштву, у циљу остваривања пуне сарадње и слободе личности без презира и мржње према другим људима. Моралне вредности су и те како важне у самом настанку људских права. Оне су историјски обележене и без њиховог разумевања не можемо на правилан начин да схватимо сам појам људских права. Ове вредности подразумевају константност у протоку времена, али то не значи да оне нису променљиве категорије, и да, ако су важиле у једном времену сигурно ће важити и у другом времену. Веома је важно природно право које је дато сваком човеку и које је садржано у самој структури људског постојања. Без постављања одређених сублимата и остварења основних услова нема напретка у развоју личности сваког човека. Моралност извире из психичког доживљаја и схватања природе људског друштва. Наслеђеност моралних компонената се показује у току целовитог развоја личности. Највећа вредност код човека је морално добро који достиже сам врх уживања и задовољства учињеним у животу. То унутрашње задовољство је осећај који се тешко може објаснити и дефинисати, а представља највеће достигнуће које сваког човека одваја у развоју личности. За људе који су достигли овај ниво нема препрека ни потешкоћа са којим не могу да се изборе у најразличитијим ситуацијама који намеће живот. У животу срећа је веома важна приликом постављања и остваривања циљева од стране људи који живе у заједници. Огроман значај ове теме повезан је са два највећа проблема нашег времена, а то су демократија и мир. Признавање и заштита људских права у основи су у доношењу демократског Устава, који би једнако третирао све грађане без обзира на расу, пол, и верску припадност свих грађана у држави. Мир је најважнији услов за заштиту људских права у појединим државама као и у међународном систему. Идеал вечног мира може се достићи једино прогресивном демократизацијом међународног система и да се та демократизација не може одвојити од постепене и ефективније заштите људских права изнад нивоа појединачних држава. Без признатих и ефективно заштићених људских права нема демократије, без демократије нема минималних услова за мирно решавање сукоба које избијају између појединаца, група и држава. Увек је актуелан политички однос који представља комбинацију моћи и слободе. Што је већа моћ једног ова два елемента, мања је слобода другог и обрнуто.

Борба за права је за противника имала прво верску, затим политичку и на крају економску моћ. На данашњем степену технолошког и индустријског развоја веома важну компоненту чине наука и знање. Она држава која има превласт у овим категоријама веома лако може да влада другим државама и људима. Са технолошким напретком постоји перманентна опасност која прети животу, слободи и безбедности свих људи. Са технолошким развојем појављују се нека „нова” права као нпр. „право на живот у незагађеној средини”, од ког су кренули и еколошки покрети који су својим настанком уздрмали политички живот унутар многих држава. Право на приватност даје могућност властима да региструју све податке које се тичу живота једне особе и да тим чином успоставе и надзиру све поступке, а да та особа уопште није свесна шта се заправо ради у циљу потпуног праћења и контроле сваке приватности. Високотехнолошки криминал се испољава најчешће кроз крађу идентитета посебно по друштвеним мрежама где је могућност злоупотребе највећа. Преображај света који доживљавамо последњих година због кризе владајућих система, изазивају у мени осећај убрзавања времена и стварање утиска да се налазимо пред светском катастрофом. Док год се код људи јавља тај идеал људских права можемо да се надамо бољем сутра и да планирамо и стварамо бољу будућност. Сигурно је да боља будућност неће брзо доћи, али постоји нада и веровање да људи који управљају светом схвате значај владавине људских права, и уколико разум буде управљао светом за све људе ће постојати светла будућност, и то пре свега уколико постоји добра воља међу свим људима. Тежња људског рода је увек ка бољем, мада у данашњем времену може да остане без правог одговора. Ако не постоји минимум вере у победу, битка ће бити унапред изгубљена. Само са вером у поштовању људских права и толеранције код сваког човека као припадника групе, заједнице, државе можемо у овој битци изаћи као победник и успоставити један савршени систем заштите свих људи без обзира на расу, пол и националну припадност.

IX. Попис коришћене литературе:

1. Аристотел., *Никомахова етика*, Култура, Београд, 1970,
2. Бери. Н., *Увод у модерну политичку теорију*, Београд, 2007,
3. Бургентал. Т., *Међународна људска права у сажетом облику*, Београд, COLPI – Институт за уставну и законодавну политику Београдски центар за људска права, 1997,
4. Бобио. Н., *Доба права*, Дванаест есеја о људским правима, Службени гласник, 2008,
5. Vidal. M., *L'etica christiana*, Edizioni Borla, Roma, 1992,
6. Димитријевић. В., Пауновић, М., Ђерић, В., *Људска права* – уџбеник, Београдски центар за људска права, Београд, 1997,
7. Deborah. R.L., *Ethics in practice*, Oxford University press, Oxford, 2000,
8. Игњатијев. М., *Људска права као политика и идолопоклонство*, Београд, 2006,
9. Kamps, Viktorija., *Јавне врлине*, ИП Филип Вишњић, 2007,
10. Ласк. Е., *Филозофија права и краћи списи*, Београд, 2005,
11. Канторовић. Х., *Борба за правну науку*, Београд, 2006,
12. Колер. П., *Право, морал и врлина*, Анали Правног факултета у Београду, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, бр. 2, 2005,
13. Келзен. Х., *Чиста теорија права*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2000,
14. Келзен. Х., *Опита теорија права и државе*, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1951,
15. Мабот. Д. Ј., *Увод у етику*, Нолит, Београд, 1981,
16. Марковић. М., *Етика и политика*, Бигз, Београд, 1994,
17. Обрадовић. К., *Почетница за људска права*, Београдски центар за људска права, Београд, 1997,
18. Павићевић. В., *Основи етике*, БИГЗ, Београд, 1974,
19. Павићевић. В., *Однос вриједности и стварности у немачкој идеалистичкој аксиологији*, Култура, Београд, 1958,
20. Раз. Ц., *Етика у јавном домену*, ЦИД, Подгорица, 2005,
21. Radbruch. G., *Филозофија права*, Нолит, Београд, 1973,
22. Рудић. М., *Људска права-приручник за наставнике*, Београдски центар за људска права, Београд, 2001,

23. Сартори. Ђ., *Демократија шта је то?*, Подгорица, 2001,
24. Сингер. П., *Увод у етику*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2004,
25. Сингер. П., *Практична етика*, СИГНАТУРЕ, Београд, 2000,
26. Трајковић. М., *Морални релативизам у англо-америчкој јуриспруденцији*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 2007,
27. Трајковић. М., *Моралност правног система као основа савремене правне државе*, Правни живот, бр. 12, Београд, 2007,
28. Трајковић. М., *Морал у беспућу политике*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2, Нови Сад, 2010,
29. Фулер. Л., *Моралност права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2001,
30. Флајнер. Т., *Људска права и људско достојанство*, Гутенбергова галаксија, 1996,
31. Животић. М., *Аксиологија*, Загреб, 1986,
32. Зборник радова-остваривање економских и социјалних права, Београдски центар за људска права, Београд, 1999,
33. Hardie.W.F.R., *Aristotel's Ethical Theory*, Oxford University Press, Oxford, 1980,
34. Sheler.M., *Положај човјека у козмосу*, Човјек и повијест, Веселин Маслеша-Светлост, Сарајево, 1987.

Х. Попис остале истраживачке грађе:

1. Аристотел., *Метафизика*, Култура, Београд, 1971,
2. Баковљев. М., *Основи педагогије*, Сомбор, Учитељски факултет, 1998,
3. Бабић. Ј., *Морал и наше време*, Службени гласник, Београд, 2005,
4. Будон. Р., *Иморализам*, ЦИД, Подгорица, 2007,
5. Бранковић. Д., Илић, М. *Основи педагогије*, друго, допунско издање, Бања Лука, Comesgrafika, 2003,
6. Buergenthal., „The Effect of the European Convention on Human Rights on the Internal Law of Member States, Int’l; Comp. L.Q. Supp.Publ. No. 11, 79, 94 ,1965,
7. Weale. А., „*Toleraiton, individual differences, and respect for persons*”, у Dzon Horton i Sjuzan Mendus (or. John Horton, Susan Mendus), „*Aspects of Toleration*”, izdanje Methuen, London, 1985,
8. Drzemczewski. А., The European Human Right Convention in Domestic Law: A Comparative Study 226, 1983,
9. Explanatory Reports on the Second to Fifth Protocols to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Doc.H(171) 11, на 3-18 (1971); Robertson ; Merrills, supra, на 315
10. Jodl .F., *Istorija etike*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1975,
11. Кант. Е., *Критика чистог ума*, издање БИГЗ, Београд, 1932,
12. Кант. Е., *Критика практичног ума*, I издање Напријед, Загреб, II издање БИГЗ, Београд, 1974,
13. Кант. Е., *Метафизика чудоређа*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1967,
14. Круљ., Качапор., Кулић., *Педагогија*, Београд, Свет књиге, 2001,
15. Либерт. А., *Идеја моралног*, Досије, Београд, 2006,
16. Грандић. Р., *Основи педагогије*, приручник, Нови Сад, издање аутора, 2001,
17. Грандић. Р., *Увод у педагогију*, приручник, Нови Сад, издање аутора, 2004,
18. Пресуда од 27.марта 1962. године, случај Дебекер 5.УВ.321, 1962,

19. Пресуда од 23.јула 1968. године, случај који се односи на одређене аспекте закона и употребе језика у школству у Белгији, 5.YB.833,1968,
20. Пресуда од 18.новембра 1970. године, питање поступка, случајеви De Wilde, Ooms I Versyp, 12Publ. Eur. Court H.R. 6, 1971,
21. Sundberg., „The European Experience of Human Rights: The Precedent Value of the European Court’s Decisions Law“, случај Мацдоналд на 25, 36-37.
22. Томсон. Д., Ф. *Политичка етика и јавна служба*, Службени гласник, Београд, 2007,
23. Трнавац. Н., Ђорђевић. Ј., *Педагогија*, Београд, Научна књига, 1992,
24. Hartmann. N., *Walter Ethik*, de Gryuter & Co, Berlin und Leipzig, 1935,
25. Шимлеша.П., Поткоњак.Н., *Педагошка енциклопедија*, редакција, том 1 и 2., Београд ZZUINS, 1989,
26. Шопенхауер. А., *Два основна проблема етике*, СВЕТОВИ, Нови Сад, 2003.

XI. Сажетак и кључне речи:

1. Образложење теме: „Морална компонента људских права“

Предмет: Људска права

Значај: Кроз декларацију о људским правима која поседују један универзални карактер и прихваћена је од стране највећег броја држава, можемо сагледати процес уживања људских права као и колики је степен демократије једне државе.

2. Методе које ће се при истраживању применити:

- **Дескриптивни метод** (који нам даје одговор на питање –шта)

Основни циљ: дескрипција-опис

Начин испитивања: студија случаја, природно посматрање

- **Корелациони метод** (који нам даје одговор на питање –како)

Основни циљ: откривање веза између појава

Начин испитивања: номотетска испитивања-подаци добијени се доводе у везу са статистичким корелационим методама.

- **Експериментални метод** (који нам даје одговор на питање –зашто)

Основни циљ: Објашњење узрока и ефеката

Извор процене: Објективно мерење и посматрање.

3. Истраживања:

- **Дескриптивна истраживања** –којима се нека појава само описује или утврђује њено присуство.
- **Експлоративна истраживања**- којима се има за циљ да установе неку правилност, повезаност између неких појава.
- **Експликативна истраживања** имају за проверу хипотезу о узрочно-последичним односима.

4. Методе истраживања:

- теорије
- истраживања
- хипотезе

5. Резултати истраживања:

- Резултати –приказ и анализа
- Дискусија-интерпретација и компарација

- Закључци-резиме основних налаза, значај, ограничења, препоруке за праксу или даља истраживања.

11.1. Кључне речи:

Људска права, дискриминација, једнакост, морална вредност, декларација, заштита људских права

XI. Summary and key words

1. The explanation of the topic: "Moral component of human rights"

Subject: Human rights

Significance: Through the declaration of human rights which possesses the universal character and is accepted by the most of the countries, we can perceive the process of having human rights as well as the dimension of democracy of a country.

2. The methods used through the research:

- **Descriptive method** (which gives us the answer to the question- what)

Primary goal: description

Examination method: study cases, natural observation

- **Correlational method** (which gives us the answer to the question- how)

Primary goal: discovery of relations between phenomena

Examination method: nomothetic research- the results are put into relation with statistic correlational methods

- **Experimental method** (which gives us the answers to the question- why)

Primary goal: explanation of cause and effect

The source of assessment: objective measuring and observation

3. Research:

- **Descriptive research**- used to describe or determine the presence of phenomenon
- **Explorative research**- whose aim is to determine regularity, relation between some phenomena
- **Explicatory research**- used to check the hypothesis of cause and effect relations

4. Research methods:

-theories

-research

-hypotheses

5. Research results

- Results- preview and analysis

- Discussion- interpretation and comparison

- Conclusions- summary of primary analysis, significance, restrictions, suggestion for practical work or further research

11.1 Key words:

Human rights, discrimination, equality, moral value, declaration, human rights protection

ХII. Биографија студента:

Рођен 27.08.1969. године у Титовом Велесу. Прва четири разреда је завршио у основној школи у Велесу, да би од петог разреда прешао у град Ниш и касније завршио основну школу у Нишу. Завршио је средњу гимназију " Светозар Марковић" у Нишу. Након тога уписује и завршава Војну академију КоВ-а у Београду, смер веза и телекомуникације. Након завршеног школовања распоређује се са службом у гарнизон Ниш, гарнизон Врање, гарнизон Ваљево, и сада у гарнизон Крушевац. Све старешинске дужности је прошао почев од командира вода, командира чете, референта за телекомуникацију, заменика команданта батаљона, помоћника за персоналне послове и ратну попуњу и мобилизацију. Носи чин потпуковника у Војсци Србије. У служби је правилно вођен и награђен бројним успесима за свој рад.

Завршио је Правни факултет Универзитета у Нишу 2010. године као самофинансирајући студент, и након тога уписује мастер студије школске 2014/2015. године и успешно је положио све испите на теоријско правном модулу Правног факултета у Нишу.

Изабран је 2014. године на конкурс Министарства правосуђа за судског вештака за графологију и графоскопију. Поседује оригинални сертификат и уверење у овој области.

Ожењен, отац једног детета.

Хоби: воли да игра фудбал, при чему упражњава све спортове и свира Сентисајзер у слободно време.

Од друштвених активности био је Председник савета родитеља основне школе " Душан Радовић" три године и члан Градског одбора Резервних војних старешина за општински одбор Крушевац у трајању од годину дана.

(ПРИЛОГ 1)

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

„Морална компонента људских права”

(мастер рад)

Ментор
Проф. др Марко Трајковић

Студент
Мане Наранчић
Број индекса: 036/14-0

Ниш, 2015

(ПРИЛОГ 2)

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Мане Наранчић

Наслов мастер рада: „Морална компонента људских права”

Ментор: Проф. др Марко Трајковић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

(ПРИЛОГ 3)

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом „Морална компонента људских права” пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван за одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: Мане Наранчић

У Нишу, _____

Потпис аутора

_____